

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**ZDOKONALOVÁNÍ IMPLEMENTACE
EVROPSKÝCH PRAVIDEL
O ALTERNATIVNÍCH TRESTECH
A OPATŘENÍCH**

**Doporučení (2000)22 vydané Výborem ministrů Rady Evropy 29. listopadu 2000
a zpráva**

Překlad: I.T.C. Jan Žižka

Tento text nemá charakter oficiálního překladu, neprošel jazykovou korekturou
a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2003

Francouzské vydání:

Amélioration de la mise en œuvre des Règles européennes sur les sanctions et mesures appliquées dans la communauté (Rec(2000)22 et rapport)
ISBN 92-871-4605-5

Přeloženo z anglického originálu Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanction and Measures (Rec(2000)22 and report)

Vydavatelství Rady Evropy
F-67075 Strasbourg Cedex

ISBN 92-871-4606-3
© Rada Evropy, duben 2002

1. Doporučení Rec(2000)22 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 29. listopadu 2000 připravil Výbor odborníků na implementaci Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních (PC-ER), který byl ustanoven pod záštitou Evropského výboru na řešení problematiky trestné činnosti (*European Committee on Crime Problems CDPC*).

2. Tato publikace obsahuje text Doporučení Rec(2000)22 a zprávu k tomuto Doporučení.

ISBN 80-7338-015-3

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Obsah

Strana

Doporučení Rec(2000)22 Výboru ministrů členským státům o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních.....	4
Přílohy 1 a 2 k Doporučení Rec(2000)22.....	5
Příloha 1	5
Příloha 2	5
Zpráva.....	9
I. Obecné domněnky	9
II. Konečné výsledky – Struktura zprávy.....	10
Příloha - Doporučení č. R(92)16 Výboru ministrů členským státům o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních.....	43

Doporučení Rec(2000)22

Výboru ministrů členským státům o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních

(Přijaté Výborem ministrů dne 29. listopadu 2000 na 731. jednání zástupců ministrů)

V souladu s článkem 15.b Vyhlášky Rady Evropy Výbor ministrů

zdůrazňuje pokračující význam vytváření, ukládání a zavádění alternativních trestů a opatření založených na zásadách obsažených v Doporučení č. R(92) 16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních;

zohlednil výsledky průzkumu Evropského výboru při řešení problematiky trestné činnosti do implementace Evropských pravidel, a obzvláště problémy, kterým čelí členské státy;

uznal nutnost novely Pravidla 5 Evropských pravidel na základě výsledků průzkumu a vytváření praxe v dohledu nad pachateli;

si je vědom postupného vytváření nových možností účinnějšího a širšího využití alternativních trestů a opatření;

uznal, že důležitý vývoj a měnící se praxe v oblasti alternativních trestů a opatření, a problémy, na které upozornily členské státy, vyžadují další vysvětlení a interpretace několika ustanovení obsažených v Evropských pravidlech;

zdůrazňuje, že hledání východiska v alternativních trestech a opatřeních, a jejich implementace by vždy měly být provázeny respektováním základních právních záruk obsažených v Evropské konvenci o lidských právech (*European Convention on Human Rights*) a zásad stanovených v Evropských pravidlech;

uznává význam Doporučení č. R(92)17 týkajícího se důslednosti v udělování trestů, č. R(97)12, o personálu zabývajícím se implementací trestů a opatření, č. R(99)19 o zprostředkování v trestních záležitostech a č. R(99)22 týkajícího se přeplnění věznic a růstu vězeňské populace pro toto Doporučení;

a doporučuje vládám členských států, aby se:

- ve své legislativě a praxi týkající se délky trvání alternativních trestů a opatření řídily revidovaným zněním Pravidla 5 Doporučení č. R(92)16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních, obsaženém v příloze I tohoto doporučení;
- při revizi legislativy, metodiky a praxe ve vztahu k vytváření, ukládání a implementaci alternativních trestů a opatření s cílem efektivnějšího využití alternativních trestů a opatření řídily zásadami stanovenými v příloze II tohoto doporučení;
- aby zajistily co nejširší rozšíření doporučení a zprávy o dosažení účinnějšího využívání alternativních trestů a opatření, které vypracoval Evropský výbor na řešení problematiky trestné činnosti, a věnovaly zvláštní pozornost doplňkovým výkladům a vysvětlením určitých Evropských pravidel, uvedeným v článku 129-168 výše zmíněné zprávy.

Přílohy 1 a 2 k Doporučení Rec(2000)22

Příloha 1

Dodatek k Pravidlu 5 Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních

Zpravidla by žádný alternativní trest nebo opatření nemělo mít neurčitou délku trvání.

Vyjímečně může být alternativní trest nebo opatření s neurčitou délkou trvání uložen pachatelům, kteří z důvodu spáchání závažného předchozího nebo současného trestného činu spolu se specifickou osobní charakteristikou evidentně představují závažné ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti ve společnosti. Je třeba, aby orgán nezávislý na exekutivě a oprávněný ze zákona zavedl legislativní opatření k pravidelné revizi uložení takového trestu nebo opatření s neurčitou délkou trvání.

Délku alternativního trestu nebo opatření stanoví orgán oprávněný toto rozhodnutí učinit v rámci kompetencí a v souladu s podmínkami stanovenými zákonem.

Příloha 2

Doprovodné zásady k dosažení širšího a účinnějšího využívání alternativních trestů a opatření

Legislativa

1. Je třeba zavést opatření k dostatečnému počtu vhodně rozličných alternativních trestů a opatření, např.:

- alternativy vazby ve fázi přípravného řízení jako např. požadavek, aby se podezřelý pachatel zdržoval na stanovené adrese, nebo aby na něho dohlížel a asistoval mu úřad určený soudním orgánem;
- probace jako nezávislý trest uložený bez prohlášení trestu odnětí svobody;
- odložení výkonu trestu odnětí svobody s uloženými podmínkami;
- veřejně prospěšné práce (tj. neplacená práce pro obec);
- odškodnění oběti / náhrada / zprostředkování mezi obětí a pachatelem;
- pravidla k léčbě pro pachatele obviněné ze zneužití drog nebo alkoholu, a pro osoby, které trpí duševní poruchou související s jejich trestním chováním;
- intenzivní dohled pro příslušné kategorie pachatelů;
- omezení svobody pohybu prostřednictvím např. pravidla k domácí vazbě nebo elektronického monitorování uloženého v souladu s Pravidlem 23 a 55 Evropských pravidel;
- podmíněčné propuštění z vězení a následný dohled po propuštění.

2. Za účelem častějšího využití trestů a opatření nespojených s odnětím svobody (*non-custodial sanctions and measures*) a při vytváření nových zákonů by měl zákonodárský orgán zvážit navržení trestů a opatření nespojených s odnětím svobody namísto uvěznění jako referenční trest u některých trestných činů.

3. Zvláštní pozornost by měla být věnována přezkoumání a omezení formálních opatření, která brání využití alternativních trestů a opatření u nebezpečných pachatelů a recidivistů.

4. Měla by být učiněna opatření ke zkušebnímu zavádění alternativních trestů a opatření.

5. Veškeré provedené pokusy by měly být vykonány v duchu Evropských pravidel, a pečlivě monitorovány a hodnoceny. Je třeba, aby experimentování bylo v souladu s etickými standardy mezinárodní společnosti.

Praxe v ukládání trestů

6. Pokud to ústavní zásady a právní tradice dovolují, měly by být stanoveny základy pro ukládání trestů, a průběžně revidovány zákonodárným nebo jiným kompetentním orgánem, s přihlédnutím *mj.* k omezení uplatnění trestu odnětí svobody, rozšíření využití alternativních trestů a opatření a stanovení odškodnění oběti.

7. Soudní orgány by měly být zainteresovány v procesu navržení a přehodnocení metodiky využívání alternativních trestů a opatření, a měly by být informovány o výsledcích za účelem zajištění obecného pochopení těchto trestů v rámci soudní komunity.

8. Zvláštní pozornost by měla být věnována definování polehčujících faktorů, jež by umožnily soudním orgánům nepoužít trest odnětí svobody a místo toho uložit alternativní trest nebo opatření.

Základní požadavky účinné implementace alternativních trestů a opatření

9. Mělo by dojít k zavedení adekvátních orgánů na implementaci alternativních trestů a opatření, jimž by byly poskytnuty dostatečné prostředky a jež by byly vytvořeny dle potřeby za účelem zajištění důvěry soudních orgánů ve smysluplnost alternativních trestů a opatření, zajištění bezpečnosti občanů a dosažení zlepšené osobní a sociální situace pachatelů.

10. Má-li dojít k naplnění účelů alternativních trestů a opatření, měly by implementační orgány disponovat vysoce kvalitním personálem, který je nabírán, školen a využíván v souladu se zásadami stanovenými v Doporučení č.R(97)12 o personálu zabývajícím se implementací trestů a opatření.

11. Práce implementačních orgánů by měla být založena na explicitním metodickém prohlášení popisujícím funkci, účel a základní hodnoty těchto orgánů. Toto prohlášení by mělo zahrnovat otázky typu povinnosti a práva pachatelů, účinné provádění zásahů a programů na obnovení situace pachatelů, oprávněné zájmy oběti, organizační zodpovědnost za bezpečnost občanů, a spolupráce s personálem věznic, příslušnými orgány a organizacemi, a zástupci veřejnosti.

12. Metodické prohlášení by mělo být doplněno o plány a praktiky orgánu navrženými za účelem rozšíření povědomí o různých organizacích a osobách zabývajících se implementací

alternativních trestů a opatření, které pojednávají o významu směřování ke společným cílům a sdílení vzájemného pochopení pracovních metod.

13. Opětovná pozornost by měla být věnována vytváření legislativních opatření pro pravidelnou kontrolu a nezávislé přezkoumání práce implementačních orgánů ze strany zkušených osob tak, jak to vyžadují Evropská pravidla.

Zlepšení důvěryhodnosti alternativních trestů a opatření (u soudních orgánů, doplňujících orgánů, široké veřejnosti a politiků)

14. Je třeba zajistit co nejširší rozšíření Doporučení č. R(92)16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních v příslušném jazyce.

15. Politici a správní činitelé a široká veřejnost by měli dostávat pravidelné informace o ekonomických a sociálních výhodách vyplývajících z omezeného využívání trestů odnětí svobody a naopak rostoucího využívání alternativních trestů a opatření. Měla by být vytvořena oficiální politika vztahů s veřejností týkající se místních médií. Informace by měly zdůrazňovat skutečnost, že alternativní tresty a opatření mohou zahrnovat účinný dohled a kontrolu pachatelů.

16. Soudní orgány a zaměstnanci implementačních orgánů by měli vytvořit komunikační kanály napomáhající pravidelné diskusi o praktických aspektech doporučování a zavádění alternativních trestů a opatření.

17. Jelikož důležitým cílem alternativních trestů a opatření je reintegrace do společnosti, měly by implementační orgány aktivně spolupracovat se zástupci místní veřejnosti např. tím, že zaangažují zástupce veřejnosti do výkonu dohledu nad pachatelem nebo, že se tito zástupci veřejnosti budou podílet na místních programech prevence kriminality.

18. Za účelem získání podpory veřejnosti, by zavedení nových alternativních trestů a opatření do legislativy a praxe měly doprovázet různé PR kampaně.

Vytvoření účinných programů a zásahů

19. Je třeba vytvořit kritéria účinnosti tak, aby bylo možné z různých pohledů zhodnotit náklady a výhody související s programy a zásahy a dosáhnout tak maximální kvality jejich výsledků. Rovněž je třeba pro realizaci programů a zásahů zřídit normy a ukazatele výkonu.

20. Programy a zásahy je třeba sestavovat v souladu se znalostmi odvozenými z relevantních výzkumů a měl by je provádět školený personál.

21. Programy a zásahy s cílem reintegrace pachatele by měly být založeny na různých metodách. Při navrhování programů a zásahů v kontextu s alternativními tresty a opatřeními je třeba zvláštní pozornost věnovat pravděpodobnému dopadu na pachatele, obzvláště s ohledem na:

základní schopnosti (např. základní gramotnost a znalost základních početních úkonů, obecné řešení problémů, nakládání s osobními a rodinnými vztahy, pro-sociální chování);
situaci z pohledu vzdělání a zaměstnání;
možnou závislost na drogách, alkoholu, lécích a

přizpůsobení orientované na společnost.

22. Umístění pachatelů do specifických programů a zásahů by měla doprovázet explicitní kritéria, jako např. jejich schopnost reagovat na zásah, jejich domnělá nebezpečnost pro veřejnost a/nebo pro personál zodpovědný za program či zásah, a osobní nebo sociální faktory související s pravděpodobností opětovného spáchání trestného činu. K těmto účelům by měly být vytvořeny spolehlivé hodnotící nástroje umožňující správné přidělení do příslušných programů.

23. Zvláštní pozornost je třeba věnovat vytváření programů a zásahů pro pachatele, kteří se opětovně dopustili závažného trestného činu, nebo je velká pravděpodobnost, že k tomu dojde. S ohledem na nedávné výsledky výzkumů by měly tyto programy a zásahy obzvláště používat metody kognitivního chování, tj. naučit pachatele přemýšlet o důsledcích jejich trestního chování, zvýšit jejich povědomí o sobě samém a jejich sebekontrolu, rozpoznávat a vyhýbat se situacím, které předcházejí trestné činnosti, a poskytovat příležitosti ke cvičení pro-sociálního chování.

Výzkum v oblasti alternativních trestů a opatření

24. Do výzkumu by měly být investovány adekvátní prostředky s cílem sledování průběhu a hodnocení výsledků programů a zásahů, kterých se využívá při zavádění alternativních trestů a opatření.

25. Cílem výzkumu by mělo být určení jak faktorů, které vedou pachatele k upuštění od páchaní trestné činnosti, tak i těch, které v tomto směru selžou.

26. Výzkum v oblasti účinku alternativních trestů a opatření by se neměl omezovat na prosté zaznamenávání obvinění po vypršení lhůty dohledu (*post-supervision convictions*), nýbrž by měl používat citlivější kritéria. Takový výzkum by měl zkoumat např. frekvenci a závažnost opětovného páchaní trestné činnosti spolu s osobními a sociálními ukazateli přizpůsobení se ve společnosti, a názory pachatelů na zavádění alternativních trestů a opatření.

27. Výzkum by měl v co největší míře umožnit srovnání účinnosti různých programů.

28. Je třeba vytvořit statistiku, která bude rutinně popisovat míru využití a výsledky alternativních trestů a opatření.

29. Je třeba průběžně zpracovávat kvantitativní a kvalitativní hodnocení množství případů v souvislosti s různými úkoly prováděnými během zavádění alternativních trestů a opatření, a dosáhnout tak vysoké úrovně výkonnosti, zaměstnanecké morálky a duševního zdraví personálu.

Zpráva

I. Obecné domněnky

1. Referenční podmínky

1. Na svém 46. plenárním zasedání (2.-6. června 1997) rozhodl Evropský výbor na řešení problematiky trestné činnosti, že by výbor složený z odborníků měl provést důkladnou kontrolu uplatňování Doporučení č. R(92)16. Toto doporučení obsahuje Evropská pravidla o alternativních trestech a opatřeních. Cílem kontroly bylo zjistit úlohu, kterou alternativní tresty a opatření hrají v systémech trestů členských států. Výbor odborníků měl obzvláště řešit následující otázky:

stávající zavádění alternativních trestů a opatření spolu s jejich formami a legislativním kontextem jejich využití;

stupeň sbližování mezi implementací a Evropskými pravidly;

způsoby podpory využívání alternativních trestů a opatření coby lidského a konstruktivního způsobu zacházení s určitými kategoriemi pachatelů a trestných činů. V této souvislosti měla být věnována pozornost členským státům Rady Evropy, které by mohly požadovat doplňující rady této záležitosti.

2. Výsledkem práce výboru by byla hodnotící zpráva a praktická příručka prostřednictvím popisu programů, které se ukázaly jako účinné. Předpokládalo se, že by tato zpráva pomohla státním zástupcům i probačním službám najít příslušné způsoby, jak podpořit využívání alternativních trestů a opatření. Avšak s tím, jak se práce výboru vyvíjela, zdálo se důležité předložit navíc doporučení a zprávu týkající se přezkoumání jednoho z Pravidel, které řídí zásady jejich praktického uplatnění, a některá vysvětlení a interpretace s cílem lepšího pochopení tohoto Pravidla.

3. Referenční podmínky vyžadovaly, aby práce výboru byla dokončena do prosince 1999. Tento termín byl následně prodloužen do června 2000.

2. Složení výboru odborníků

4. Výbor byl složen z odborníků z Belgie, Chorvatska, Dánska, Francie, Německa, Islandu, Itálie, Litvy, Malty, Moldavska, Portugalska, Rumunska, „bývalé jugoslávské republiky Makedonie“, Ukrajiny a Spojeného království. Byli jmenováni dva vědečtí odborníci, pan Peter van der Laan (Nizozemí) a pan Karl-Ludwig Kunz (Švýcarsko), aby asistovali výboru. Z účinnosti od čtvrtého jednání výboru byl jmenován třetí vědecký odborník pan Norman Bishop (Švédsko). Zástupci z Kanady a Stálé evropské konference o probaci a postpenitenciární péči (*Permanent European Conference on Probation and Aftercare*) se účastnili jednání výboru jako pozorovatelé. Předsedou výboru byl zvolen pan Graham Smith (Spojené království).

3. Metody práce

5. Úvodní diskuse byla zaměřena na otázky definice trestů a opatření, k nimž se vztahují Evropská pravidla.¹ Poté byl všem vládám členských států zaslán dotazník o implementaci Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních. Odpovědi spolu se zprávami vypracovanými předsedou a vědeckými pracovníky tvořily ústřední složku rokování výboru.

6. Byly shromážděny odpovědi z dvaceti čtyř států, což je míra 60%.² Vzhledem k důležitosti tématu se dala očekávat vyšší míra získání odpovědí. Jelikož však státy, které poskytly odpovědi tvoří přiměřený reprezentativní průřez členských států Rady Evropy, jejich odpovědi v dotazníku umožňují zhodnocení metod, postupů a problémů souvisejících s používáním alternativních trestů a opatření v různých částech Evropy.

7. Cílem shrnutí odpovědí nebylo předložit vyčerpávající seznam všech států, které mají (nebo nemají) zvláštní metody nebo praktiky týkající se alternativních trestů. Seznamy států jsou uvedeny v poznámkách pod čarou, kde se taková informace zdá být užitečnou. Poznámky pod čarou jsou často uvedeny slovy „mezi nimi“, neboť nebylo vždy možné ujistit se, zda daný stát používá nebo nepoužívá konkrétní metody nebo praktiky. Ilustrativní příklady států jsou zmíněny v textu.

II. Konečné výsledky – Struktura zprávy

8. Výsledkem práce výboru bylo Doporučení o zdokonalení implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních, obsahující revizi Pravidla 5 Evropských pravidel (Příloha I) a doprovodné zásady pro dosažení účinnějšího využití alternativních trestů a opatření (Příloha II). Výbor rovněž vypracoval návrh zprávy o dosažení účinnějšího využití alternativních trestů a opatření obsahující:

komentář k úvodu doporučení;

komentář k Příloze I doporučení (revize Pravidla 5 Evropských pravidel);

popis problémů souvisejících se zaváděním a vytvářením alternativních trestů a opatření;

komentář k Příloze II doporučení, který nastiňuje doprovodné zásady pro dosažení účinnějšího využití alternativních trestů a opatření se zvláštním důrazem na:

různé alternativní tresty a opatření v členských státech;
příklady vytvoření praxe v jejich implementaci;

některé další interpretace a vysvětlení Evropských pravidel s cílem zabránit určitým nedorozuměním;

důvody obnoveného důrazu na Evropská pravidla pojednávající o postupech řešení stížností;

¹ Tato základní otázka je podrobně probrána v kapitole 5 „Další interpretace a vysvětlení určitých Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních“, viz „Oblast uplatnění Pravidla“, odstavce 130 až 132.

² Belgie, Chorvatsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Německo, Island, Irsko, Itálie, Malta, Moldavsko, Litva, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, „bývalá jugoslávská republika Makedonie“ a Spojené království (Anglie a Wales).

Znění Doporučení č. R(92)16 je přiloženo ke zprávě.

Výsledky práce výboru tvoří základ a osnovu zprávy, která následuje.

1. Komentář k úvodu doporučení

9. Během osmi let, které uplynuly od přijetí Doporučení č. R(92)16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních, se objevilo mnoho faktorů, které potvrdily a ještě zvýšily význam těchto trestů a opatření coby nezbytné součásti systémů trestů v jednotlivých státech. Pokračující pozoruhodný vývoj v dohledu nad pachateli ve společnosti značně zvýšil možnosti účinného zacházení s těmito osobami. K tomuto vývoji došlo v době, kdy se vlády z důvodu rozpočtových omezení často snažily nespolehat se v takové míře na tresty odnětí svobody a především snížit vysoké náklady, které tyto tresty provázejí.

10. Doporučení č. R(92)16 stanoví doplňující požadavek, a to že vytváření a využívání alternativních trestů a opatření musí jít ruku v ruce se zárukou, že nedojde k ohrožení nebo omezení základních lidských práv pachatelů. Je proto zcela namístě v úvodu zdůraznit význam vytváření, ukládání a implementace alternativních trestů a opatření založených na zásadách obsažených v Doporučení č. R(92)16. Míra sblížení mezi praktikami jednotlivých členských států a Evropskými pravidly byla jednou z otázek, které měly být projednány v souvislosti s prací na tomto doporučení. Lze však okamžitě konstatovat, že až na určité výjimky popsané dále v této zprávě, se projevovala velká míra sblížení mezi legislativními ustanoveními o alternativních trestech a opatřeních a Evropskými pravidly. Problémy, jimž státy čelily při implementaci Evropských pravidel, jsou probrány dále v této zprávě.

11. I přes obecně uspokojivá legislativní opatření o základních právech mohou v průběhu implementace alternativních trestů a opatření vyvstat určité problémy a rozpory. Nevyhnutelně dochází k tomu, že je někdy třeba klást otázky nebo zkoumat soukromější aspekty života pachatelů, čímž dochází k odporu a přesvědčení o narušování důležitých zásad týkajících se respektu a soukromí. Například komunity, v nichž pachatelé žijí nebo vykonávají obecně prospěšné práce někdy projevují negativní přístup k pachatelům. Je tudíž obtížné ochránit pachatele před urážkami, narušováním soukromí nebo nepatřičnou zvědavostí, a může dojít k tomu, že implementace trestu je převedena do jiné oblasti. Pachatelé – cizinci často neovládají jazyk státu, ve kterém se nacházejí, což je překážkou uložení a implementace alternativních trestů a opatření. Konkrétně neznalost jazyka ze strany pachatelů – cizinců často předem vylučuje uplatnění tzv. „výchovných trestů (*learning sanctions*)“, tj. alternativních trestů založených na výchovných programech, které souvisejí s trestním nebo disfunkčním chováním. Někde se za překážku nestranné implementace alternativních trestů a opatření považuje též nezaměstnanost a bezdomovství.

12. V úvodu je odkazováno na další výsledky průzkumu implementace Evropských pravidel, a to na problémy implementace, kterým čelí členské státy a konstruktivní vývoj v zaváděcích praktikách, které se časem objevují. Z větší části jsou pravidla přijatá v Doporučení č. R(92)16 relevantní i vůči těmto novým možnostem. Ale celá řada otázek, které uvedly vlády členských států v souvislosti s praktikami vývoje, vyžaduje další vysvětlení a výklady Evropských pravidel, která jsou uvedena v pozdější kapitole této zprávy.

13. Pouze v jednom ohledu se zdá nezbytné modifikovat jednu ze zásad obsažených v Evropských pravidlech. Zákaz alternativních trestů a opatření na dobu neurčitou

(*indeterminate community sanctions and measures*) obsažený v Pravidle 5 se vzhledem k současnému vývoji zdá být příliš nezvratný (*absolute*). V příloze I tohoto doporučení je proto uveden pozměňovací návrh Pravidla 5, jež je podrobněji vysvětlen v další kapitole této zprávy.

14. Předposlední odstavec úvodu zdůrazňuje, že základním ohledem musí být vždy respektování právních klauzulí obsažených v Evropské konvenci o lidských právech (*European Convention on Human Rights*), z nichž jsou odvozena Evropská pravidla o alternativních trestech a opatřeních. Zopakování této zásady je obzvláště důležité tam, kde jsou v procesu neustálého vývoje nové metody, jež jsou často založeny na nových a vyvíjejících se technologiích.

15. Evropská pravidla a toto doporučení nelze oddělovat od řady jiných důležitých doporučení v oblasti trestní politiky a praxe. Vytváření a ukládání alternativních trestů a opatření je třeba uvažovat ve světle zásad stanovených v Doporučení č. R(92)17 o zásadovosti při ukládání trestů. O zajištění a optimálním využití odborně kvalifikovaného personálu pro implementaci trestů pojednává Doporučení č. R(97)12. Doporučení č. R(99)19 pojednává o zprostředkování jako novém přístupu k řešení konfliktu mezi pachatelem a obětí. A opatření k omezení trestů odnětí svobody a prevence problémů souvisejících s přeplněním věznic jsou předmětem Doporučení č. R(99)22.

16. Úvod je zakončen třemi specifickými doporučeními pro členské státy:

aby se jejich legislativa a praxe řídila zkorigovaným zněním Pravidla 5 obsaženém v Příloze I;

aby se jejich legislativa, metodika a praxe týkající se alternativních trestů a opatření s cílem účinnějšího využívání těchto trestů řídila zásadami stanovenými v Příloze II;

aby zajistily co nejširší rozšíření tohoto doporučení a připojené zprávy o dosažení účinnějšího uplatňování Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních.

2. Revize Pravidla 5 Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních (Příloha I Doporučení)

17. Pravidlo 5 ve své původní formě stanoví, že žádný trest nebo opatření nesmí mít neurčitou dobu trvání. Tento zákaz byl učiněn proto, že koncept neurčitosti byl v rozporu s principem přiměřenosti, a tedy spravedlnosti.

18. Výsledky průzkumu však ukázaly, že přinejmenším čtyři členské státy vyjádřily nutnost využívání dohledu s neurčitou délkou trvání u pachatelů v komunitě.¹ Okolnosti, za nichž došlo k vytvoření této praxe se obecně vztahují k pachatelům, kteří z důvodu nějakého osobního rysu, jako např. závažné duševní poruchy nebo psychopatie spolu se závažným předchozím nebo současným trestným činem, představují očividné závažné a neustálé ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti v komunitě. (Obvykle ohrožení komunity souvisí se závažnými násilnými nebo sexuálními trestnými činy, ale nutně se na ně neomezuje. Například pachatel, který má sklon k páčání trestného činu žhářství, vyžaduje dohled s neurčitou délkou trvání.) V těchto státech bylo vytvořeno legislativní opatření pro dohled

¹ Dánsko, Anglie a Wales, Německo a Norsko.

v komunitě (*supervision in the community*) – často po propuštění z vězení nebo psychiatrického ústavu – který by přinejmenším teoreticky mohl být na doživotí, ale v praxi by mohl být i kratší nebo přerušovaný.

19. Tuto formu dohledu ospravedlňuje nutnost adekvátního zajištění bezpečnosti občanů, a je lepší než možná alternativa, jíž je delší (možná s neurčitou délkou trvání) doba odnětí svobody. Využití trestu nebo opatření s neurčitou délkou trvání však vznáší důležitou otázku týkající se lidských práv, která již byla důvodem několika rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (*European Court of Human Rights*), týkajících se analogických situací.

20. Všechny tyto případy se týkaly vězňů, jejichž tresty odnětí svobody na dlouhou dobu nebyly založeny na odvetné přiměřenosti, ale na nějakém rysu dotyčného (např. duševní porucha, pravděpodobná recidivita nebo nebezpečnost), který ospravedlňoval uplatnění rozsáhlé kontroly státu nad jeho životem. Evropský soud pro lidská práva se domníval, že pachatelé mají právo na pravidelné přezkoumání podstaty svého zadržení nebo vrácení zpět do vězení po podmíněčném propuštění, a to ze strany nezávislého orgánu s působností soudu.² Přezkoumání ospravedlňuje skutečnost, že nelze předpokládat, že nějaký rys pachatele, který je důvodem nejvyšší kontroly, bude neomezeně trvat. Podobnou otázku vyvolává využití alternativních trestů a opatření s neurčitou délkou za okolností popsanych níže.

21. Je zřejmé, že existují důležité argumenty pro to, aby alternativní tresty a opatření měly neurčitou délku trvání, pokud se jedná o dohled nad duševně narušenými a potenciálně nebezpečnými pachateli. Revize Pravidla 5 je tudíž oprávněná. Ale s ohledem na aspekt lidských práv celé záležitosti, Pravidlo 5 stanoví, že alternativní tresty a opatření by za normálních okolností neměly mít neurčitou délku trvání. Výjimečně může být uplatnění alternativních trestů a opatření s neurčitou délkou povoleno u kategorie pachatelů popsanych ve zkorigovaném pravidle. A práva pachatele by měl chránit orgán nezávislý na exekutivě a oprávněný ze zákona přezkoumávat rozhodnutí k uložení dohledu s neurčitou délkou trvání nebo aktivaci odloženého dohledu s neurčitou délkou trvání. Tento orgán by měl též pravidelně přezkoumávat nutnost pokračování v dohledu s neurčitou délkou trvání a být oprávněn nařídit jeho ukončení v případech, kdy je tento postup opodstatněn.

3. Problémy spojené se zaváděním a vytvářením alternativních trestů a opatření

22. Průzkum poskytl informace o hlavních překážkách při zavádění a vytváření alternativních trestů a opatření v rámci celoplošného systému trestů. Byly rozlišeny tři problémové oblasti:

legislativní problémy a překážky,
metody odsuzování,
provozní a praktické problémy.

23. Povaha problémů se přirozeně stát od státu lišila. Mezi nimi se však objevovaly obecná atmosféra veřejného mínění vyžadující přísnější tresty a rozpočtová omezení vlád.

² V případě *X. versus Spojené království* (1982) soud rozhodl, že duševně narušení pachatelé mají v souladu se Zákonem o duševním zdraví (*Mental Health Act*) právo na pravidelné přezkoumání ze strany nezávislého orgánu, který je oprávněn nařídit jejich propuštění v případě, že již nejsou označeni jako narušení nebo nepředstavují ohrožení pro komunitu. V případech *Weeks versus Spojené království* (1987) a *Thynne, Wilson a Gunnell versus Spojené království* (1990) soud zjistil, že vězni, kteří byli na základně diskrečního práva odsouzeni na doživotí na základě jejich potenciální nebezpečnosti, mají právo na pravidelné přezkoumání ospravedlnění svého zadržení ze strany orgánu s působností soudu. Toto pravidlo se týkalo jak doby uvěznění tak navrácení pachatele zpět do vězení po podmíněčném propuštění.

V některých státech, obzvláště tam, kde ještě nedošlo k většímu rozvoji alternativních trestů a opatření, je pohled na tyto tresty spíše skeptický. Naproti tomu v zemích, kde dochází ke stále širšímu využívání alternativních trestů a opatření, je zřejmá podpora těchto trestů a opatření ze strany široké veřejnosti i politická podpora.

24. Legislativní problémy jsou v zásadě dvojího druhu. První z nich se týká států, které ještě nezačaly s renovací zastaralého legislativního orgánu ve prospěch moderního, který by umožňoval využívání alternativních trestů a opatření, nebo jsou v počátečních fázích tohoto procesu. Tomuto problému očividně čelí některé ze států, které měly dříve prosovětskou legislativu. Trestní a trestně procesní řád musí být obvykle zcela přepracován. Navíc je třeba vytvořit legislativu k úpravě pravomocí, povinností a statutu implementačních orgánů a stanovit způsoby účinného nastartování této pomocné složky.

25. Dále se jedná o státy, které před nějakou dobou pozměnily legislativu i praxi s cílem využití alternativních trestů a opatření, ale ve světle zkušeností a dalšího vývoje nyní vidí nutnost dalších reforem. Tyto reformy se soustředí na změny v hmotném nebo procesním právu s cílem zintenzivnění a rozšířeného uplatňování alternativních trestů a opatření. Reformy tohoto typu probíhají v Belgii, Dánsku, Anglii a Walesu, Finsku, Německu, Itálii, Portugalsku¹, Nizozemí a Švýcarsku. Předpokládané reformy zahrnují rozšíření kvalifikačních kritérií a rozsahu využití alternativních trestů a opatření. Dochází ke změnám v legislativě směrem k využívání alternativních trestů a opatření u trestných činů, které byly dříve trestány odnětím svobody. Dalším stěžejním bodem je technologický rozvoj a zahrnuje využití elektronického monitorování jako nezávislého trestu nebo opatření, nebo uplatňovaného spolu se stávajícími či novými tresty.

26. Problémy v praxi odsuzování byly hlášeny z celé řady států, kde soudci a státní zástupci nebyli vždy uplatňování alternativních trestů a opatření nakloněni. Tresty ani způsoby jejich implementace se soudům nezdály důvěryhodné. Kolem tohoto jevu se může vytvořit bludný kruh. Poněvadž jsou tyto tresty málo důvěryhodné, využívá se jich jen zřídka. Poněvadž se jich využívá zřídka, má implementační orgán potíže se získáváním prostředků na jejich implementaci. Poněvadž je málo prostředků na implementaci, nejsou tyto tresty účinně zavedeny. Poněvadž nejsou účinně zavedeny, netěší se tyto tresty u soudů velké důvěry. A tak dále, a tak dále.

27. Rovněž byly hlášeny problémy provozní a praktické. Za prvé se jedná o problém s nakládáním zvýšeného počtu pachatelů. Za druhé s řešením problémů, které tyto pachatelé představují, např. duševní poruchy, zneužití drog a alkoholu. A konečně se jedná o problémy související s nedostatkem vhodného personálu, resp. nábořem a školením vhodných uchazečů. Všechny tyto problémy ještě zhoršuje nedostatek potřebných finančních prostředků.

28. Ve většině států, které odpověděly na dotazník, je předpokladem pro přijetí vhodného uchazeče občanství daného státu, kladná osobní charakteristika a někdy akademické vzdělání – obvykle v oblasti práva, méně často v oblasti sociální práce nebo psychologie. Studium, které připravuje uchazeče na odbornou práci dohledu mohou doplňovat další vhodná školení. Ta mohou mít formu interních školících kurzů v délce několika dnů až tří týdnů. Potíže, kterým čelí některé státy ilustruje situace v České republice, kde v době zpracování dotazníku mělo akademické vzdělání pouze dvanáct z téměř devadesáti pracovníků. Z převážné části dohled vykonávali soudní úředníci, jejichž praxe spočívala hlavně v administrativě.

¹ Legislativní problémy byly v Portugalsku zřetelnější během 80. a na začátku 90. let. Od té doby je větší pozornost soustředěna na praktické problémy.

V Estonsku a Lotyšsku jsou dohlížejší úřady (*supervising offices*) zvláštní odnoží policie, a prošly pouze obecným školením, které podstupují pracovníci policie. Naproti tomu probační orgány v Anglii a Walesu mají vysoce kvalifikovaný odborný personál. Charakter kvalifikace se v poslední době změnil, neboť se objevily univerzitní kurzy zakončené titulem ve studiu probace (to platí např. pro Maltu).

29. Ekonomika většiny členských států předpokládá další období finančních omezení. Nezaměstnanost je závažným problémem v celé Evropě. V některých státech je tak velice obtížné najít vhodnou práci pro pachatele odsouzené k výkonu obecně prospěšných prací. A v zemích, které značně využívají stávajících sociálních služeb k pomoci pachatelům dochází k tomu, že rozpočtové škrty často způsobují, že zodpovědné orgány v první řadě pomáhají spíše občanům, kteří nespáchali trestný čin.

30. Další problém se objevil až nedávno a ještě stále v relativně malém počtu států. Jedná se o neznalost metod, které mohou pozitivně ovlivnit pachatele, aby upustili od kriminálního způsobu života a změnilí své chování ve smyslu dodržování zákonů. V minulosti byly vzneseny podstatné požadavky na účinnost různých druhů nakládání s pachateli. Následný průzkum často prokázal, že tyto požadavky nelze ospravedlnit. I při prokázání slibných výsledků, nebylo většinou možné tyto výsledky zopakovat. Převažující ideologií tohoto období se stalo motto „nic nefunguje“. Avšak v posledních letech a zejména v důsledku kanadského výzkumu se objevil optimističtější názor s tím, jak došlo ke zveřejnění výsledků meta-analýz¹. Tyto meta-analýzy vedly k rozvoji psychosociálních zásahů a zásahů prostřednictvím využití metod kognitivního chování se značně zdokonalenými možnostmi pachatelů přizpůsobit se ve společnosti.

4. Základní zásady dosažení účinnějšího využívání alternativních trestů a opatření (Příloha II Doporučení)

31. Základní zásady byly odvozeny z odpovědí obdržených v rámci průzkumu o praktikách jednotlivých států, zvláštních zpráv, které předložil předseda a vědečtí odborníci, a z analýz výboru a navržených řešení problémů a obtíží. Základní zásady jsou uvedeny v doporučení pod celou řadu různých nadpisů. Tyto nadpisy jsou v níže uvedeném komentáři zachovány.

a. Legislativa

32. Zásada 1 týkající se legislativy se zasazuje o vydání ustanovení týkajícího se vhodného počtu alternativních trestů a opatření. Příklady těchto trestů a opatření jsou dány. Tyto příklady byly čerpány z praxe různých členských států.¹ Následující komentář je podrobněji popisuje a popisuje rovněž charakter jejich uplatnění.

33. *Alternativy vazby ve fázi přípravného řízení* jsou předmětem dřívějších iniciativ Rady Evropy s cílem omezení využívání uvalení do vazby. Rozhodnutí (65)11 bylo prvním z nástrojů těchto iniciativ poskytující poučení v této záležitosti. Toto poučení bylo aktualizováno v Doporučení č. R(80)11 o vazbě během čekání na proces (*custody pending trial*), ve kterém jsou navrženy alternativy uvalení do vazby.

¹ Meta-analýza je podrobněji popsána v odstavcích 102 až 106.

¹ Komplexní statistika využívání alternativních trestů a opatření je obsažena v Výroční trestní statistika rady Evropy (*Annual Penal Statistics of the Council of Europe*), Oblast II, „Alternativní tresty a opatření (*Community Sanctions and Measures (CSM)*), nařízené v roce 1997“, dokument PC-CP (2000)13.

34. V rozsahu Evropských pravidel jsou obsažena opatření ve fázi přípravného řízení (*pre-trial measures*), což je explicitně stanoveno v glosáři k Pravidlům. Velmi důležitá jsou opatření ve fázi přípravného řízení, která se snaží vyhnout se uplatnění uvalení do vazby, neboť v mnoha státech je velký počet vězňů zadržovaných v očekávání procesu (*prisoners detained pending trial*). Jednou z těchto alternativ je uplatnění dohledu se zajištěním, že se podezřelý dostaví k soudnímu řízení aniž spáchá další trestný čin. Další možností je ustavení probačního pracovníka nebo jiné vhodné osoby jako kontaktní/asistenční osoby. A ještě jinou možností je využití útulků pro podezřelé bez domova. Se souhlasem obviněného se implementační orgán může pokusit motivovat osoby závislé na alkoholu nebo drogách, aby se podrobili léčbě. Ochota podrobit se léčbě může být následně soudním orgánem považována za polehčující okolnost a vést k povolení alternativního trestu namísto trestu odnětí svobody. Veškerá tato opatření by měla být v souladu s příslušnými ustanoveními obsaženými v Pravidlech.

35. Z výsledků průzkumů v jednotlivých státech by se mohlo zdát, že opatření ve fázi přípravného řízení, která se vyhýbají uvalení vazby, nejsou v legislativě ustanovena ani ve větší míře používána v praxi. V Anglii a Walesu se však probační služba podílí na shromažďování informací a navrhuje státním zástupcům a soudům opatření s cílem vyhnout se nutnosti uvalení do vazby. Zvýšené využívání alternativ uvalení vazby nevedlo ke zvýšenému počtu pachatelů, kteří se nedostaví k soudu, nebo trestných činů spáchaných osobami, které čekají na soudní řízení.

36. Z toho důvodu je možné domnívat se, že by bylo možné více využívat alternativních trestů a opatření jako alternativ k uložení vazby. Tento předpoklad vyžaduje intenzivnější součinnost soudních a implementačních orgánů tak, aby soudním orgánům byly poskytnuty relevantní informace, a aby implementační orgány mohly vykonávat asistenci pod dohledem.

37. *Probace* je samostatný trest, který ukládá rozhodovací orgán bez vyhlášení trestu odnětí svobody. Probační dohled (*probation supervision*) je uplatňován s cílem zajistit dodržování uložených podmínek a poskytování podpory a pomoci pachateli. Porušení podmínek nebo opětné spáchání trestného činu může vést ke zrušení probačního příkazu a uložení jiného trestu. Probace, tak jak je zde definována, je jedním z nejstarších alternativních trestů a opatření a byla zavedena ve Spojených státech, Anglii a Walesu na začátku 20. století. Ve formě, v jaké je popsána v této zprávě, ji v současné době lze najít v poměrně malém počtu států.¹ V mnoha kontinentálních státech však funguje protějšek probace – *odložení uložení trestu odnětí svobody s uloženými podmínkami* (*suspension of the enforcement of a sentence of imprisonment with imposed conditions*), které je popsáno níže.

38. V Irsku existují dva přístupy k využití dohledu u závažných pachatelů. Pokud má soud pochybnosti o tom, zda je pachatel schopen setrvat v účasti na programu dohledu, může rozsudek odložit na pozdější termín a v mezidobí nařídít dohled ze strany probačního pracovníka. Předtím než soud vynese konečný rozsudek, může si vyžádat další zprávy o reakci pachatele na toto opatření. Opatření vzniklo ze soudní praxe a není formálně předepsáno legislativou. Podobného přístupu se využívá v případě, kdy je pachatel obviněn z držení a poskytování kontrolovaných drog. Soud může bez uložení trestu probace nařídít pachateli uzavření závazku, který obsahuje různé podmínky jako např. dohled ze strany probačního pracovníka a podrobení se programu na léčbu drogové závislosti.

¹ Mezi ně patří Belgie, Česká republika, Dánsko, Irsko, Švédsko, „bývalá jugoslávská republika Makedonie“ a Spojené království Velké Británie: Anglie a Wales.

39. *Odložení uložení trestu odnětí svobody s uloženými podmínkami (suspension of the enforcement of a sentence of imprisonment with imposed conditions)* lze najít v mnoha státech.² V některých z těchto států tento trest existuje jako kontinentální protějšek anglo-americké probace, jak je popsána v předchozích odstavcích. V jiných státech existuje tento trest souběžně s probací nebo jako zvláštní forma probace. Délka trestu odnětí svobody, která umožňuje odložení výkonu trestu se značně různí. V Německu je odložení možné u trestů v délce do dvou let v souladu s podmínkami, které se vztahují k délce trestu. Ve Švédsku je délka trestu, která umožňuje rozhodnutí o intenzivním dohledu v komunitě jako alternativě k trestu odnětí svobody tři měsíce. Odpověď z Itálie popisuje způsob výkonu trestu nazývaný „domácí vazba“ (*home detention*), který lze uplatnit tehdy, nepřevyšuje-li délka trestu tři roky. Uplatňuje se u osob se zvláštními problémy souvisejícími s výkonem trestu odnětí svobody – např. u těhotných žen, kojících matek, matek s malými dětmi, osob se závažnými zdravotními problémy, u starých a postižených lidí. Cílem je humanizace výkonu trestu spíše než rehabilitace. Navíc legislativa přijatá v roce 1998 stanoví ve vhodných případech na žádost pachatele odložení výkonu trestu odnětí svobody v délce do tří let. Rozhodnutí vykonává soud provádějící dohled.

40. Ve většině států rozhoduje soudní orgán o trestu a ukládá pachateli podmínky. V některých státech, zejména v Dánsku, Finsku, na Islandě a ve Švédsku, však rozhodovací orgán, který je zároveň správním orgánem¹ může rozhodnout, že ve vhodných případech a za určitých podmínek bude výkon trestu odnětí svobody probíhat v komunitě. Výkon trestu může zahrnovat obecně prospěšné práce, podrobení se léčbě nebo intenzivnímu dohledu. Tato otázka je podrobněji projednána v odstavcích 133 až 140. Ve Švédsku probíhá experiment v oblasti intenzivního dohledu a elektronického monitorování jako alternativy k trestu odnětí svobody. Legislativa umožňuje, aby byl uložený trest odnětí svobody správním rozhodnutím vězeňských orgánů a probační služby přeměněn na v podstatě odložený trest podmíněný dodržováním zvláštních podmínek, kterými se řídí intenzivní dozor v komunitě.

41. Spolu s odložením výkonu trestu odnětí svobody může rozhodovací orgán uložit podmínky jako např. bydlení na určitém místě, zapsání do výchovných kurzů nebo kurzů odborné přípravy, účast v léčebných programech souvisejících se zneužitím omamných látek, a docházení do psychologické poradny. Mezi zákazy patří zdržení se kontaktu s určitými lidmi nebo navštěvování určitých míst, drogová a alkoholní abstinence, a zákaz provozování hazardních her.

42. *Obecně prospěšné práce (community service)* v některých státech fungují už přinejmenším pětadvacet let. Pachatel je odsouzen k výkonu neplacené práce ve prospěch komunity. Počet hodin obecně prospěšných prací, který lze nařídit, se různí. Minimální počet hodin v Belgii a Finsku je 20. Česká republika disponuje rozpětím od 50 do 400 hodin. V Anglii a Walesu lze nařídit 40 až 240 hodin obecně prospěšných prací, což je obecný standard ve většině států. Trest obecně prospěšných prací doslova ve všech státech musí být splněn do jednoho roku od jeho uložení. Obecně prospěšné práce jsou převážně náhradou bezprostředního trestu odnětí svobody. V některých státech proto musí soudy uvést, jaký by býval trest odnětí svobody, kdyby nedošlo k rozhodnutí o alternativním trestu obecně prospěšných prací. V mnoha státech tento trest existuje jako samostatný trest. V Německu a na Islandě se používá jako alternativa k odnětí svobody při nezaplacení pokuty. Ve Švédsku je

² Včetně Belgie, Chorvatska, České republiky, Dánska, Finska, Islandu, Itálie, Lotyšska, Malty, Nizozemí, Norska, Polska, Portugalska, Rumunska, Španělska, Švédska, Švýcarska a „bývalé jugoslávské republiky Makedonie“.

¹ Definice „rozhodovacího orgánu“ viz glosář k Evropským Pravidlům o alternativních trestech a opatřeních.

tento trest zvláštní formou probace. I v případech, kdy je obtížnější z důvodu vysoké nezaměstnanosti zprostředkovat výkon obecně prospěšných prací, bylo zjištěno, že často existují možnosti poskytování služeb obci, která by obvykle nevyužila placeného zaměstnání.

43. Organizaci obecně prospěšných prací tradičně vykonávají probační nebo jiné implementační služby. Od svého vzniku byly obecně prospěšné práce zavedeny do systému trestů celé řady států, které poskytly odpovědi na dotazník.²

44. Zkušenosti s obecně prospěšnými pracemi ve všech zemích, které ustanovily tuto formu trestu, jsou převážně pozitivní. Provedený výzkum v oblasti tohoto trestu naznačuje, že na tento trest příznivě pohlížejí soudci, veřejnost i osoby, kterým je tento trest udělen. Mnoho států uvádí, že valná většina pachatelů plní svůj trest obecně prospěšných prací uspokojivě. Je proto nanejvýš opodstatněné nabádat státy, které trest obecně prospěšných prací neuplatňují, aby jeho uplatnění zvážily.

45. *Odškodnění oběti (victim compensation)* se může vyskytnout pouze jako výsledek občanskoprávního řízení. V takovém případě ho nelze považovat za alternativní trest nebo opatření. Ale jako formu nápravné činnosti ze strany pachatele, nebo spolu s ní, může soudní orgán uložit tento trest v souvislosti s trestným činem. Tento trest lze tudíž považovat za jeden z aspektů zprostředkování mezi obětí a pachatelem (*victim-offender mediation*). Aby bylo možné považovat odškodnění, náhradu nebo zprostředkování za alternativní trest nebo opatření (a tedy sankci podléhající Evropským pravidlům) – je nezbytné, aby byly uloženy podmínky, které omezují svobodu pachatele a dodržování těchto podmínek bylo kontrolováno.

46. *Nařízení k léčbě (treatment orders)* u pachatelů obviněných ze zneužití drog nebo alkoholu nebo osob, které trpí duševní poruchou související s jejich trestním chováním, mohou být uložena jako podmínka probace nebo odložení výkonu trestu odnětí svobody. Obvykle jim předchází pečlivý průzkum s cílem zjistit, zda je dotyčný motivován k léčení a zda lze vhodné léčení poskytnout. Poté soudní orgán rozhodne, zda nařízení k léčbě uloží.

47. *Intenzivní dohled (intensive supervision)* se používá u různých kategorií pachatelů. V souladu s definicí v Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních se pojem „dohled“ vztahuje na pomocné činnosti, které vykonává implementační orgán (nebo jiný orgán v jeho zastoupení), a jejichž cílem je udržet pachatele ve společnosti, a na činnosti prováděné s cílem zajištění, aby pachatel dodržoval uložené podmínky nebo povinnosti. Intenzivní dozor klade důraz na výběr vhodných pachatelů pro programy, které zahrnují větší častost a/nebo délku kontaktu. Míra zásahu by však měla být přiměřená trestnému činu a stupni ohrožení, které pachatel představuje.

48. *Omezení svobody pohybu (restriction on freedom of movement)* znamená, že pachateli může být zakázáno opustit místo bydliště během nočních hodin (příkaz k domácí vazbě (*curfew order*)), nařízeno, aby byl v určitý čas na určitém místě v souladu s plánem povolených činností, nebo zakázáno navštěvovat určitá místa nebo určité osoby.

49. Stále více států se zajímá o využívání *elektronického monitorování (electronic monitoring)* jako způsobu uskutečnění trestu. O využití elektronického monitorování se

² Mezi ně patří Belgie, Chorvatsko, Česká republika, Dánsko, Finsko, Island, Moldavsko (návrh), Lotyšsko (ve formě nápravné práce), Nizozemí, Norsko, Polsko (jako forma omezení svobody), Portugalsko, Španělsko, Švédsko (jako forma probace), Švýcarsko a Spojené království: Anglie a Wales.

objevuje stále více materiálů.¹ Tato dokumentace je v současné době postačující k provedení hodnocení o stávajících způsobech uplatňování elektronického monitorování. Je však třeba poznamenat, že dosavadní praxe umožňuje využívání pouze monitorovacích nástrojů „první generace“. Lze očekávat, že již velice pokročilý technologický vývoj značně zlepší možnosti monitorování pachatelů elektronicky, například satelitním vyhledáváním. Je třeba tento vývoj sledovat a zvažovat jeho využití jak pro praktickou práci s pachateli, tak z hlediska možných zásahů do osobní integrity a lidských práv. Měla by být rovněž zvážena vhodnost provedení analýzy současného a budoucího využití elektronického monitorování.

50. Je třeba poznamenat, že omezení svobody pohybu obzvláště prostřednictvím elektronického monitorování, by nikdy nemělo vést k obtěžování pachatelů nebo jejich rodin. K tomu může dojít při výkonu nepřiměřených kontrolních činností, např. vzbuzení celé domácnosti uprostřed noci, aby bylo možné zjistit, zda je pachatel doma. Omezení svobody pohybu by též neměla být uplatňována bez některé formy osobní nebo sociální asistence (viz Pravidla 23 a 55 Evropských pravidel). Domácí vězení (*house arrest*) a domácí vazbu (*curfew*) s elektronickým monitorováním bez sociální asistence tak lze podkládat za porušení Evropských pravidel.

51. Elektronické monitorování bylo pokusně zavedeno v Belgii spolu s podporou a pomocí sociálního pracovníka. V Anglii a Walesu se elektronického monitorování využívá převážně u dohledu na podmínečně propuštěné vězně. Navíc zákaz vycházení umožňuje, aby pachatelé starší 16 let byli podrobeni soudně nařízenému zákazu vycházení až na dvanáct hodin (z každých 24 hodin) po dobu až šesti měsíců. Jiné státy v současné době sledují možnost využití elektronického monitorování jako alternativy k trestu odnětí svobody. Pachatelé ve Švédsku mohou žádat o intenzivní dozor v komunitě jako alternativu k trestu odnětí svobody na dobu do tří měsíců. Pokud je žádost povolena (většina z nich povolena je), využívá se elektronického monitorování jako kontrolního mechanismu spolu s testováním zakázaného požívání alkoholu a drog. Švédský experiment a využití elektronického monitorování v Nizozemí umožňuje pachatelům za určitým účelem odejít z domova, např. za účelem práce, studia a účasti na programech změn osobnosti. Sociální podpora, pomoc a specializované programy na změnu osobnosti se považují za nedílnou součást intenzivního dohledu s elektronickým monitorováním. Jak již bylo uvedeno výše, elektronické monitorování lze využít ve spojení s dohledem na podmínečně propuštěné vězně („tajné/skryté použití („*backdoor use*“)).

52. *Podmínečné propuštění* je jedním ze způsobů výkonu trestu odnětí svobody, který umožňuje pachateli propuštění předtím, než vykoná celý trest. Proto se jedná o opatření, nikoli trest. Znamená to, že o něm může rozhodnout rozhodovací orgán, jímž může být buď soudní nebo správní orgán.¹ Toto opatření lze nalézt doslova u všech evropských států. Hlavní rozdíly mezi různými státy se týkají:

otázky, zda je předčasné propuštění automatické nebo diskreční, orgánu, který rozhoduje o diskrečním propuštění, momentu v čase, kdy je předčasné propuštění možné.

¹ Vynikající průzkum poskytuje Whitfield, D., *Tackling the tag: elektronické monitorování pachatelů*, Waterside Press, Winchester, 1997.

¹ Viz definice uvedené v glosáři k Evropským pravidlům o alternativních trestech a opatřeních, a diskuse v kapitole 5: „Další výklady a vysvětlení určitých Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních“, viz „Orgány oprávněné ukládat, upravovat nebo rušit alternativní trest nebo opatření“, odstavce 133 až 140.

Podmínečné propuštění však spadá pod Evropská pravidla o alternativních trestech a opatřeních pouze tehdy, doprovází-li jej dohled s cílem zajistit dodržování uložených podmínek. Ačkoli k uložení podmínek a implementaci dozoru dochází velmi často, není to však pravidlem.

53. Automatické propuštění je nejméně častou formou podmínečného propuštění. Automatické propuštění znamená povinné propuštění z vězení po odpykání části trestu za předpokladu, že uplynula minimální délka výkonu trestu. Disciplinární trest může spočívat v oddálení data automatického propuštění. Uplatňuje se např. v Anglii a Walesu, Nizozemí a Švédsku. Propuštění po odpykání poloviny trestu je uděleno vězňům v Anglii a Walesu, kteří vykonávají trest odnětí svobody v délce jeden až čtyři roky. Poté jsou tito pachatelé pod dohledem probační služby až do doby uplynutí tří čtvrtin trestu. Diskreční podmínečné propuštění se používá v Anglii a Walesu u pachatelů, kteří vykonávají tresty odnětí svobody delší než čtyři roky.

54. V Nizozemí nejsou vězni ve výkonu trestu odnětí svobody na méně než šest měsíců způsobilí pro předčasné propuštění. Těm, kteří vykonávají trest odnětí svobody v délce do jednoho roku, je předčasné propuštění uděleno po šesti měsících a jedné třetině zbytku trestu. Vězňům, kteří vykonávají trest odnětí svobody na více než jeden rok je předčasné propuštění uděleno po odpykání dvou třetin trestu. Předčasné propuštění lze odložit jako trest za závažné disciplinární přestupky.

55. Ve Švédsku, které je tradičně zemí, jež ukládá spíše krátkodobé tresty odnětí svobody, musí být vykonána minimální délka jednoho měsíce. Poté je automaticky po vykonání dvou třetin trestu uděleno podmínečné propuštění. Jako v případě Nizozemí lze i ve Švédsku předčasné propuštění odložit jako disciplinární trest. Dohled po propuštění vykonávaný probační službou není automatický, ale je předmětem rozhodování v každém jednotlivém případě.

56. Další způsoby výkonu trestu odnětí svobody zahrnují propuštění do poloviční ubytovny (*half-way hostel*) na dobu konečné fáze trestu nebo do terapeutické komunity k léčbě závislosti na alkoholu nebo drogách. Tato opatření často doprovází poměrně dlouhý pobyt mimo vězení a dohled s cílem zajistit, aby nedošlo ke zneužívání tohoto opatření. Z tohoto důvodu lze tato opatření postavit na stejnou úroveň jako podmínečné propuštění s dohledem po propuštění. Na druhé straně pracovní nebo studijní propuštění z vězení zahrnující pouze jednodenní propuštění je v zásadě záležitostí dohledu vězeňské služby a z tohoto důvodu nespadá do působnosti Pravidel.

57. Výsledky průzkumu celostátní praxe v alternativních trestech a opatřeních ukazují, že legislativní ustanovení o alternativních trestech a opatřeních se stát od státu značně liší. Různorodost se týká jak rozsahu uplatňování těchto trestů a opatření, tak jejich základního charakteru. Přestože mnoho států trpí vysokou populací věznic, jež často obsahuje podstatný podíl podezřelých pachatelů ve vazbě v rámci přípravného řízení, nemají tyto státy téměř žádná nebo velmi řídká legislativní ustanovení pro alternativní tresty a opatření, a používají je zcela málo či vůbec. Přípravují se tak o možnost využití celé řady důležitých příležitostí k omezenému uplatňování různých forem odnětí svobody. Jiné státy disponují značnými legislativními ustanoveními pro alternativní tresty a opatření a využívají jich čteně nejen jako alternativ k trestu odnětí svobody, ale jako zaslouženě samostatných trestů.

58. **Zásada 1** výše nabádá k vytvoření legislativních ustanovení pro „dostatečné množství“ alternativních trestů a opatření. Co však tvoří dostatečné množství nelze s jistotou říci. Ve státech, které do značné míry využívají alternativních trestů a opatření jsou dvě obecné filozofie, které ovlivňují množství a druh uplatňovaných trestů a opatření. Obzvláště skandinávské země dávají přednost trestním systémům, které obsahují omezený počet trestů a opatření s dostatečně pevnou definicí jejich použití u různých typů trestné činnosti. Diskreční právo při výběru trestu nebo opatření je tak uplatňováno v mezích dostatečně pevného legislativního rámce. Základní filozofií je, že trestní systém nejlépe dosahuje svých cílů je-li relativně jednoduchý, srozumitelný a předvídatelný. Jiné státy, především Anglie a Wales, stanoví celou řadu alternativních trestů a opatření a dostatečně široké uplatňování soudního diskrečního práva týkajícího se jejich využití. Tato filozofie má spíše pragmatický charakter, neboť zásady, které řídí využívání různých trestů a opatření jsou vytvářeny z praxe soudů, obzvláště soudů odvolací instance. Určení dostatečného množství alternativních trestů a opatření proto budou ovlivňovat historické právní tradice daného státu. Proto by státy, které se nacházejí v rané fázi vývoje těchto trestů a opatření měly začít nanejvýš obezřetně s přijímáním existujících možností a jejich rozšiřováním o získané zkušenosti. Je však třeba si uvědomit, že pokud bude množství alternativních trestů a opatření příliš veliké, bude rovněž obtížné rozhodnout o kritériích jejich důsledného a spravedlivého využívání.

59. **Zásada 2** uvádí přesný návrh na vyvarování se trestu odnětí svobody. Návrh je čerpán z Doporučení č. R(92) 17 o zásadovosti při ukládání trestů. Toto doporučení klade důraz na skutečnost, že uvěznění by mělo být trestem poslední možnosti a nabádá k vytvoření kritérií pro určení okolností, které definují trestný čin jako tak závažný, že jakýkoli jiný trest než trest odnětí svobody by byl zcela zřejmě neadekvátní. Doporučení naopak navrhuje, aby byla vytvořena též negativní kritéria, která by trest odnětí svobody vyloučila. Následkem těchto návrhů má další návrh podobné znění jako Zásada 2.¹ Vysvětlující memorandum k Doporučení č. R(92)17 navrhuje, aby obzvláště v případě zavádění nového trestného činu do legislativy mohl zákonodárny sbor poskytnout soudům asistenci stanovením nejvyššího trestu a naznačením předpokladu ve prospěch nevazebních trestů v případech, kdy jsou tyto tresty vhodné. Účelem tohoto jednání by bylo „omezit míru, ve které se formální zákony uchylují pouze k trestu odnětí svobody, a mohlo by přispět k větší zásadovosti a omezenému uplatňování uvěznění.“²

60. **Zásada 3** nabádá k revizi a omezení formálních ustanovení, která brání uplatnění alternativních trestů a opatření u závažných pachatelů a recidivistů. V zemích, které mají dlouholeté zkušenosti v oblasti alternativních trestů a opatření dovolují legislativní možnosti široké využití dohledu v komunitě, stanoví řídká nebo nulová omezení k jeho uplatnění, a k dohledu v komunitě ve skutečnosti odsuzují velkou část pachatelů. V jiných zemích vede legislativní praxe nebo praxe v ukládání trestů k uplatňování přísnějších kritérií, např. aby se jednalo o první spáchaný trestný čin, nebo aby pachatel neměl žádný předchozí závažný záznam v trestním rejstříku, či aby se přihlédlo k poměrům pachatele. Pozitivní zkušenosti zemí, které potvrzují rozsáhlé využívání alternativních trestů a opatření důrazně navrhuje, aby kritéria pro jejich využití nebyla nepatřičně omezena, a že by měla umožnit uplatnění dohledu v komunitě i u závažných pachatelů a recidivistů.

61. **Zásada 4** je odvozena ze skutečnosti, že historie alternativních trestů a opatření je historií průběžného vývoje. To platí nejen o trestech a opatřeních jako takových, ale i o metodách použitých k jejich implementaci. Z tohoto důvodu je třeba přijmout ustanovení pro zavedení

¹ Doporučení č. R(92)17, Zásada B.5.c.

² Vysvětlující memorandum, strana 28.

nových alternativních trestů a opatření, včetně metod implementace. Jak uspokojivé budou inovace v praxi, lze jen těžko předem vyvodit. Proto by inovační tresty a opatření a metody jejich implementace měly být zaváděny na základě pokusů.

62. **Zásada 5** je založena na základním účelu Evropských pravidel, především na usnadňování „spravedlivého a účinného uplatňování alternativních trestů a opatření spolu se zárukami, že v souladu s těmito tresty nedojde k omezení základních lidských práv.“¹ Ve většině zemí základní práva znamenají rovnost před zákonem, zákaz diskriminace a respektování soukromého a rodinného života. Tato práva jsou zaručena základními legislativními ustanoveními včetně ústavních zákonů², a/nebo dodržováním Evropské konvence o lidských právech. Mnoho států klade důraz na zákony, předpisy nebo základní politické dokumenty, které se přímo týkají práv pachatelů ve vztahu k trestům a opatřením.

63. Inovace a experimenty by nikdy neměly způsobovat porušování lidských práv pachatelů, jejichž ochrana je jedním z cílů Pravidel. Proto i přesto, že doporučení zdůrazňuje význam monitorování a hodnocení soudních řízení také vyžaduje, aby k těmto činnostem docházelo v duchu Evropských pravidel a v souladu s etickými normami mezinárodní společnosti. Otázka experimentace a etických norem je dále podrobněji popsána v kapitole o „Dalších interpretacích a vysvětleních určitých Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních“.

b. *Praxe ukládání trestů (Sentencing practice)*

64. **Zásada 6** potvrzuje vhodnost stanovení a revize důvodů pro uložení trestu, tj. prohlášení nebo výkladů zásad nebo důvodů pro odsouzení. Zásada je nezbytná, jelikož ačkoli je vytvoření legislativy o alternativních trestech základní podmínkou pro jejich zavedení, bez toho, aby soudy využili nabízených příležitostí se alternativní tresty a opatření nestanou významnými způsoby nakládání s pachateli. Soudům může také nějaký čas trvat, než se o nových možnostech dozví a začnou je plně využívat.

65. Mnohé zásady týkající se důvodů pro uložení trestu jsou obsahem Doporučení č. R(92)17 o zásadovosti při ukládání trestů. Jedna ze zásad stanoví: „Důvody pro uložení trestu by měly být v souladu s moderními a humánními metodami trestní politiky, obzvláště s ohledem na omezování uplatnění trestu odnětí svobody, rozšiřování využití alternativních trestů a opatření, realizace metod dekriminalizace, využívání opatření odklonu od trestního stíhání jako např. zprostředkování, a zajišťování odškodnění obětí.“²

66. **Zásada 7** zdůrazňuje, že soudní orgány by měly spolupracovat na vytváření a kontrole využití alternativních trestů a opatření, a měla by jim být dána příležitost být informovány o jejich výsledcích. Tato zásada by měla být vnímána jako operativní doplněk Zásady 6.

67. V některých státech organizuje implementační orgán pravidelná jednání s různými aktéry na scéně trestní justice, *mimo jiné*, se státními zástupci, soudci, orgány sociálního zabezpečení, dobrovolnickými organizacemi s cílem vysvětlit, projednat a shodnout se na postupu rozšíření a zdokonalení uplatňování alternativních trestů a opatření. Jelikož nemají k dispozici obecné nové informace, vidí tyto orgány pouze neúspěšné případy, kdy se

¹ Citace z úvodu Přílohy Doporučení č. R(92)16.

² Dánsko, Finsko, Německo, Island, Irsko, Lotyšsko, Malta, Portugalsko, Švédsko a Spojené království: Anglie a Wales.

² Citace z přílohy Doporučení č. R(92)17, část A, bod 6.

pachatelé čerstvě dopustí trestného činu. Obzvláště cenná a doporučenihodná mohou být pravidelná a přiměřeně častá jednání mezi zástupci implementačního orgánu a soudními orgány.

68. **Zásada 8** zdůrazňuje význam definování polehčujících faktorů, jež umožňují využití alternativních trestů a opatření namísto trestu odnětí svobody. V některých zemích obsahuje trestní legislativa vcelku detailní seznam faktorů, které argumentují pro mírnější trest než je předepsán pro daný trestný čin. Příklady těchto faktorů zahrnují následující:

zda se pachatel v rámci svých nejlepších možností pokusil napravit nebo snížit škodlivý dopad trestného činu,

zda došlo k průkaznému zlepšení osobní nebo sociální situace pachatele, která lze předpokládat sníženou pravděpodobnost spáchání trestného činu,

zda pachatel prohlašuje, že je ochoten podrobit se vhodné léčbě závislosti nebo jiné diagnózy podléhající léčbě, která zásadně přispěla ke spáchání trestného činu, nebo se vhodné léčbě již podrobil,

zda od ukončení předchozího trestu již uplynula značná doba.

c. Základní požadavky účinné implementace alternativních trestů a opatření

69. **Zásada 9** hovoří o základní domněnce. Mají-li být alternativní tresty a opatření řádně realizovány, je třeba adekvátních orgánů s dostatečnými finančními prostředky. Řádná implementace znamená provádění dohledu nad zajištěním bezpečnosti občanů a zlepšováním osobní a sociální situace pachatelů. Význam adekvátních finančních prostředků naznačuje Pravidlo 42 o nutnosti zajišťování adekvátních finančních prostředků pro výkon implementačních činností.

70. **Zásada 10** hovoří o lidských zdrojích potřebných pro účinnou implementaci.

71. Provedená kontrola implementační praxe ukazuje, že dochází k významným změnám v práci implementačních orgánů. V minulosti byla značná pozornost věnována pachatelům. Nyní se objevují širší organizační povinnosti, které znamenají nové úkoly a funkce. Nové úkoly a funkce zahrnují organizační odpovědnost za bezpečnost občanů a zájmy obětí. Roste význam odškodnění a náhrad ze strany pachatelů. Také je stále častěji obecně vnímáno, že potrestání pachatelů pravděpodobně není nejúčinnějším způsobem, jak snížit kriminalitu v komunitě. Toho lze účinněji docílit prostřednictvím různých opatření na prevenci kriminality. Užitečnou roli v prevenci kriminality mohou hrát zaměstnanci implementačního orgánu se znalostmi o pachatelích, potenciálních pachatelích a místních sociálních podmínkách (z nichž některé vedou k trestné činnosti).

72. Nové úkoly a funkce vyžadují školený personál, který je bude účinně plnit. Neúčinné plnění představuje riziko jak neúspěchu v dosažení pozitivních výsledků, tak diskreditace práce implementačního orgánu. Doporučení č. R(97)12 stanoví etické směrnice pro implementační práci a obecné zásady náboru, výběru, školení a uplatnění personálu, který realizuje alternativní tresty a opatření. Tyto zásady musí doplňovat státní soupis školících požadavků, které spojují nové trendy v implementaci s vývojem personálu.

73. Doporučení č. R(97)12 rovněž zdůrazňuje význam pravidelných hodnocení zaměstnanců s ohledem na rozvoj personálu. Doporučení uznává, že dohled na pachatele v komunitě může být stresujícím povoláním, navíc s přihlédnutím ke skutečnosti, že alternativní tresty a opatření se uplatňují u obtížnějších pachatelů. Poradenský a technický dozor na personál je nezbytný obzvláště má-li dojít k prevenci jevu „vyhoření (*burn-out*)“. V Dánsku je zaměstnancům k dispozici non-stop telefonní odborná poradenská služba, na kterou se mohou obrátit s jakýmkoli pracovním nebo soukromým problémem.

74. Implementačního personálu musí též být dostatečný počet (Pravidlo 38). Zaměstnání dostatečného počtu personálu může být obtížné v zemích s rozpočtovými omezeními a řadou jiných sociálních problémů, které vyžadují pozornost. V této souvislosti je relevantní Pravidlo 45, které zdůrazňuje význam účasti laiků ze zástupců veřejnosti v implementačním procesu. V některých státech jsou jmenováni vhodní laičtí dozorcí (*supervisors*), kteří pracují pod vedením kvalifikovaných dozorců buď bez odměny, nebo za nominální poplatek.¹ V malém počtu zemí zákon nedovoluje, aby při dohledu asistovali laické osoby, což je poněkud nešťastná situace, neboť legislativa by neměla vylučovat účast zástupců veřejnosti. Měla by ale vyloučit využívání laiků jako levné pracovní síly při plnění úkolů, které jednoznačně náleží odborně kvalifikovaným pracovníkům.

75. Množství případů je pouze hrubým měřítkem adekvátnosti počtu zaměstnanců. Důležitější je zjistit pracovní zátěž, tj. množství času, které personál stráví plněním různých úkolů. Pracovní zátěž je třeba uvést do spojitosti s hodnocením problémů a rizik, které představují různé druhy pachatelů. Zaměstnanecké zdroje by měly být využity tak, aby odpovídaly nutnosti zásahu do míry rizika, které pachatel představuje. Závažní pachatelé vyžadují více zaměstnaneckých zdrojů.

76. **Zásada 11** zdůrazňuje význam založení práce implementačních orgánů na metodickém vyjádření jejich funkce, cílů a základních hodnot. Obsah metodického vyjádření je podrobně popsán. Význam zásady spočívá ve skutečnosti, že personál implementačních orgánů by měl být plně informován o základních zásadách své práce. Je to nezbytné proto, že implementační práce znamená zachování řádné rovnováhy mezi celou řadou cílů. Je třeba dosáhnout rovnováhy např. mezi asistencí pachatelům a kontrolou plnění uložených podmínek, a mezi řešením oprávněných požadavků pachatelů a zajištěním bezpečnosti občanů v komunitě. Dále by měl být personál informován o různých mezinárodních prostředcích ochrany lidských práv, obzvláště pak Evropské konvenci o lidských právech (*European Convention on Human Rights*), Evropské konvenci o prevenci mučení a nelidského nebo ponižujícího jednání nebo trestu (*European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*), a Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních.

77. Pokud nejsou stanoveny jasné směrnice, nemůže personál poskytovat optimální služby komunitě, implementačnímu orgánu ani pachatelům. Obzvláště pak personál s odpovědností vrchního vedení nemůže poskytovat vedení a podporu nutnou pro rozvoj podřízeného personálu jako nezbytnou podmínku jejich účinné práce. O těchto záležitostech podrobně pojednává Doporučení č. R(97)12 o personálu, který se zabývá implementací alternativních trestů a opatření.

78. **Zásada 12** upozorňuje na skutečnost, že nestačí, aby byl personál implementačního orgánu samotný informován o zásadách své práce. O těchto základních zásadách by měly mít povědomí též různé organizace a osoby, se kterými implementační orgán spolupracuje.

¹ To platí především pro Nizozemí a skandinávské země.

Zásada 12 rovněž pojednává o záhodnosti směřování ke společným cílům v rámci spolupráce s partnerskými organizacemi a osobami, a o sdíleném pochopení pracovních postupů. V tomto smyslu by implementační orgán měl vytvářet případné plány a postupy zvyšování povědomí o výše uvedených zásadách.

79. **Zásada 13** upozorňuje na to, že by vlády členských států měly zvážit zákonné ustanovení pravidelné a nezávislé revize práce implementačních orgánů ze strany odborníků. Důvody této zásady jsou následující.

80. Pravidlo 11 vyžaduje, aby pro pravidelnou pečlivou vnější prohlídku práce implementačních orgánů ze strany odborníků bylo vytvořeno zákonné ustanovení. Při schvalování by mělo být přihlédnuto k tomu, že vnější revize implementačních činností by neměla vylučovat pravidelnou vnitřní prohlídku. Vnější a vnitřní kontroly práce by se měly vzájemně doplňovat, přičemž vnější kontrola by měla obvykle tvořit základ občasných kontrol vnitřní. Průzkum metod jednotlivých států však ukázal, že jedinými státy s plně vyvinutým systémem pravidelné, kvalifikované vnější kontroly je Anglie a Wales. Skutečnost, že v jednotlivých státech neexistují ustanovení pro takové kontroly tvoří jedinou nejrozšířenější odchylku státních metod od Pravidel.

81. Anglický a velšský inspektorát provádí rutinní inspekce obecné práce probačních pracovníků. Tyto inspekce jsou prokládány tematickými inspekcemi, tj. inspekcemi týkajícími se konkrétního problému nebo aspektu, např. dohledu na nebezpečné pachatele. Vrchní inspektor (*Chief Inspector*) zodpovídá přímo ministrovi vnitra (*Home Secretary*), tj. ministrovi, který politicky zodpovídá *mj.* za systém trestů. Inspektorát významně přispívá k průběžnému vývoji probačních metod. V současné době navrhl, že veškerá probační práce by měla být založena na zásadách, které byly vytvořeny prostřednictvím průzkumu meta-analýzy (*meta-analysis research*).¹ V jiných státech k inspekcím určitě dochází, ale jejich pravidelnost a četnost se různí. Provádí je často auditorské oddělení v rámci implementačního orgánu, nebo jeho vedoucí pracovníci, např. vedoucí regionálního vedení.² Ačkoli mají tyto inspekce jistě svoji hodnotu, jsou však pouze interní povahy. Jejich hodnota by se zvýšila, pokud by zjištění zkontrolovala kvalifikovaná vnější kontrola.

82. Z důvodu manažerských tendencí k decentralizaci rozhodování a implementačních činností je více než kdy jindy nezbytné zajistit dodržování dobrých standardů provozu na místní úrovni. Toho lze vhodně docílit prostřednictvím pravidelné vnější kontroly obzvláště tam, kde bylo dosaženo objektivních ukazatelů plnění. Skutečné plnění lze srovnat s ukazateli úspěšného plnění úkolů. Ačkoli je třeba poukázat na slabiny v plnění, je rovněž důležité (možná i důležitější) ocenit dobrou práci. Nezávislé kontroly (pokud jsou kvalitní) mohou významně přispívat k dalšímu vývoji implementačních metod. Kromě toho, že disponují příslušnými znalostmi, je nezbytné, aby ti, kdo provádějí revize drželi krok s novými znalostmi o implementaci alternativních trestů a opatření. V zájmu ochrany lidských práv a zachování účinnosti služeb implementačního orgánu by měly být zveřejněny zprávy o kontrole.

¹ Stručný popis metody meta-analýzy naleznete v odstavcích 102 až 106.

² To je případ *mj.* Dánska, Itálie a Švédska.

d. Zvyšování důvěryhodnosti alternativních trestů a opatření

83. **Zásada 14** se týká formální části Doporučení č. R(92)16, které vyžaduje, aby vlády členských států doporučení daly do obecného oběhu. Překlad přílohy obsahující Evropská pravidla do jednotlivých jazyků je důležitým prvním krokem k zajištění jejich obecného rozšíření. Zdá se, že překlad mají k dispozici pouze asi dvě třetiny států, které odpověděly na dotazník. Mají-li pravidla být uvedena do praxe je též nezbytný překlad do státního jazyka a obecné rozšíření Pravidel.

84. Podobně zásada znovu opakuje význam rozšíření Evropských pravidel v národním (nebo obecně srozumitelném) jazyce. Rada Evropy může nabídnout pomoc s překladem státům, které mají z důvodu pomalého ekonomického vývoje problémy s jeho financováním.

85. **Zásada 15** bere význam ovlivňování názorů veřejnosti jako nezbytný faktor pro podporu vytváření a ukládání alternativních trestů a opatření. Navíc veřejné mínění uplatňuje značný vliv na pohyb komunálních zdrojů, na nichž účinná implementace těchto trestů a opatření závisí. To platí zejména o pomoci, kterou lze poskytnout ze strany soukromých sdružení (sportovních klubů, kulturních organizací, atd.) a osob z řad veřejnosti.

86. Existuje tudíž obecná shoda o významu tlumočení výhod a účinnosti alternativních trestů a opatření směrem k politikům, médiím a široké veřejnosti. Zásadním elementem při zajišťování spolupráce komunity je cílená informační politika. Většina požadavků na přísnější tresty mizí, pokud dojde k předložení a přizpůsobení informací o sociálních a ekonomických nevýhodách trestu odnětí svobody a souvisejících výhodách plynoucích z uplatňování alternativních trestů a opatření. Mělo by dojít k vynakládání značných veřejných prostředků na budování dalších věznic, když alternativní tresty a opatření nabízejí levnější a přinejmenším stejně účinné (ne-li účinnější) způsoby nakládání s celou řadou pachatelů? V konfrontaci s touto volbou mnozí zvolí omezené využívání uvěznění v největším možném rozsahu. Zkušenosti jednotlivých států naznačují, že tyto argumenty jsou opodstatněné, a že výskyt požadavků na přísnější tresty se snižuje v poměru k množství poskytnutých informací o nákladech na tyto tresty a jejich možných alternativách. Tato záležitost je tak důležitá, že implementační orgány by měly zvážit finanční opatření nezbytná k rozšíření informací o jejich práci. Často je nejúčinnějším prostředkem ovlivňování veřejného mínění regionální šíření informací prostřednictvím místního tisku, televize a rádia.

87. **Zásada 16** doplňuje Zásady 6 a 7 výše. Aby mohly soudní orgány rozhodnout o uplatnění alternativních trestů a opatření, potřebují relevantní informace o pachatelích. Odborníci by mohli mít znalosti vyvozené z praktických zkušeností a výzkumných zjištění, která ovlivňují (a mohou změnit) povahu těchto informací. To platí především o výsledcích průzkumů v oblasti účinných metod práce s pachateli, nástrojů používaných k posouzení stupně rizika recidivity, kriminogenních požadavků závažných pachatelů, intenzity dohledu požadovaného u jednotlivých pachatelů, a povahy dostupných programů na snížení rizika recidivity. Odborníci však také musí vzít v úvahu základní zásady, kterými se řídí soudní rozhodování. Proto je nanejvýš žádoucí vzájemná komunikace v těchto záležitostech.

88. Zvyšování povědomí o tom, co tvoří relevantní informace, a zda jsou poskytovány, by tedy mělo zahrnovat dvoustrannou komunikaci mezi soudními orgány a personálem implementačních orgánů. Využívané komunikační kanály mohou zahrnovat jednání s cílem prodiskutovat dané otázky nebo písemné výměny informací. Místním justičním nebo jiným soudním orgánům by jako užitečný pomocník (*aide-mémoire*) mohl posloužit soupis

popisující povahu a druh alternativních trestů a opatření. Projednání relevantních informací se soudními orgány je třeba vnímat jako jeden z nejdůležitějších způsobů zajištění důvěryhodnosti alternativních trestů a opatření.

89. Jak bylo vysvětleno v Zásadách 6 a 7, potřebují soudní orgány k vytvoření a uchování důvěryhodnosti v alternativní tresty a opatření též více obecných informací o metodách, praxi a výsledcích implementace.

90. **Zásada 17** pojednává o účasti komunity. Hlavním účelem alternativních trestů a opatření je podpora reintegrace pachatelů do společnosti. Je proto třeba využít účasti organizací a osob z řad veřejnosti „a pomoci pachatelům vytvořit si smysluplné vazby v komunitě, uvědomit si zájem komunity o jejich osobu a rozšířit jejich možnosti kontaktu a podpory“ (Pravidlo 46). V mnoha státech se od implementačních orgánů očekává, že se budou účastnit programů obecné prevence kriminality.

91. Mnohé státy předložily rozsáhlé odpovědi a zcela jasně přikládaly význam mobilizaci a využívání komunálních zdrojů. Některé odpovědi uváděly užitečné rozlišení mezi účastí jiných oficiálních služeb a orgánů (např. zdravotnických služeb nebo orgánů zabývajících se zaměstnaností) a soukromých podniků, dobrovolnických organizací a soukromých osob. Největší rozdíl byl mezi těmito státy a menšinou států, které nečiní zákonná ustanovení pro účast organizací a osob z řad veřejnosti.

92. Odpověď z Anglie a Walesu pokryla otázku účasti komunity velice detailně. Poněvadž se jedná o příklady vhodné praxe, je zde odpověď obšírně citována. Přijatou metodou byla propagace alternativních trestů a opatření a jejich implementace. Toho bylo nejúčinněji dosaženo na místní úrovni. Metodický materiál o státních normách vyžadoval, aby si různé probační jednotky vytvořily vazby s komunitou a rozšířily tak pochopení své práce. Za tímto účelem probační výbory spravující místní probační jednotky zaměstnávaly zástupce z místních komunit. Provozním cílem bylo kromě prostředků poskytovaných na spolupráci se státními orgány věnovat 7% rozpočtu na partnerství s nestátními orgány. Byla přijata místní rozhodnutí o použití prostředků na spolupráci s nestátními orgány: V praxi byla hlavním cílem pomoc osobám závislým na drogách, a pomoc s vyhledáním zaměstnání, ubytování, odborné přípravy a vzdělání. Ministerstvo vnitra (*Home Office*) celostátně přiděluje prostředky soukromým organizacím, které podporují probační cíle, zvláště pak na projekty jedinečného významu. Byly uzavřeny smlouvy, jejichž cílem bylo vždy projednat:

povahu očekávané práce a jejího výsledku,

podmínky uhrazení grantů,

co nejvíce průkazný výsledek vykonané práce,

měření výsledku,

výkazy o výdajích ve vztahu k výsledku,

výměnu informací a stupeň požadované důvěrnosti,

poskytování dalších zpráv, auditů, atd.,

záruky, že poskytovaná práce bude politicky nestranné povahy, a okolnosti, které ospravedlňují ukončení smlouvy.

Od probačních jednotek se očekávalo, že se ujistí, že komunální partner poskytne danou službu efektivně a přiměřeně šetrně, a využije vhodně školeného nebo kvalifikovaného personálu. Očekávaný výsledek byl ušit na míru individuální práci nebo projektu, který měl být zrealizován. Smlouvy též zdůrazňují význam bezpečnosti občanů a personálu. Místní probační jednotky nabírají osoby nebo zaměstnávají organizace, které se specializují na nábor zaměstnanců, aby nábor provedly za ně. Většinu práce však vykonávají komunální organizace. Organizace si sami zajišťují pojištění a náhradu škody.

93. V odpovědi z Anglie a Walesu byly popsány různé projekty a programy. Cílem jednoho z programů je propojit komunální zdroje na pachatele v rozhodujících bodech procesu trestní justice, tj. v době zatčení, vzetí do vazby nebo během čekání na proces, rozsudek nebo po vynesení rozsudku. Jiný program spojuje organizace schopné asistovat pachatelům ve službách zaměstnání, získání odborné kvalifikace a vzdělání. A ještě jiný program zajišťuje spolupráci mezi probační službou a organizací, která se specializuje na nábor a školení dobrovolníků, kteří mohou pracovat po boku probačního pracovníka a pachatele jako instruktoři (*mentors*) poskytující pomoc ve věcech gramotnosti, propuštění na kauci a podporu při zajištění ubytování.

94. Zvláště zajímavý je další projekt, v němž probační služba spolupracuje s místními organizacemi a obyvateli sídliště na komunální bezpečnosti. Projekt se snaží identifikovat a řešit základní sociální problémy, které podřývají komunitu a přispívají ke kriminalitě. Obyvatelům byla poskytnuta pomoc při zpracování kriminologického profilu a profilu sociálních potřeb. Do této chvíle jsou dvěma výsledky zprostředkování v rámci sousedství a podpora rodičů. Další plánované činnosti zahrnují místní systémy výměnného obchodu, potravinová družstva a různé programy pro mladé lidi.

95. Mnoho dalších států funguje podle výše popsaných linií, ale ne vždy tak detailním způsobem.¹ Národní politické a sociální okolnosti přirozeně vytvářejí různé formy organizace. V některých státech je organizace implementace alternativních trestů a opatření stále ve fázi zárodku, a dosud se jedná spíše o plány a záměry než zavedenou praxi. Odpověď z Portugalska popisuje smělý pokus spolupracovat s komunálními organizacemi a osobami, ale uvádí, že tyto snahy nejsou ještě realizovány dostatečně systematicky. V Dánsku, Finsku a Švédsku se využívá laických dozorců, kteří provádí většinu práce přímého dohledu pod vedením profesionálních probačních pracovníků. Značnou výhodou tohoto celoplošného uplatnění soukromých osob v činnostech přímého dohledu je, že se široká veřejnost seznámí se skutečným vnímáním pachatelů, jejich problémy a možnostmi.

96. V zákonech nebo předpisech je často stanoveno využívání státních a nestátních prostředků. Většinou jsou k dispozici fondy pro využití komunálních prostředků. Stále častěji se vytváří partnerství mezi implementačním orgánem a sociálními službami, zaměstnavateli, a soukromými osobami. Obecně odpovědi naznačují obecné přesvědčení na straně státních implementačních orgánů, že alternativní tresty a opatření mohou uspět pouze s pomocí účasti státního a soukromého sektoru v rámci komunity.

¹ Mezi ně patří Belgie, Chorvatsko, Dánsko, Finsko, Německo, Island, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Španělsko, Švédsko a Švýcarsko.

97. **Zásada 18** by měla být chápána ve světle toho, co bylo řečeno v Zásadě 15. Navíc je třeba vzít v úvahu možnost, že zavedení nových forem alternativních trestů a opatření do legislativy, by se mohlo setkat s odporem veřejnosti. Odpor by mohl spočívat v celé řadě důvodů a obav. Různé důvody a obavy mohou účinkovat v různých částech komunity najednou. Je však velká pravděpodobnost výskytu dvou zdrojů odporu: obava z ohrožení bezpečnosti komunity a přesvědčení, že nový trest nebo opatření je neadekvátní trestní reakcí.

98. Obě tyto obavy jsou zcela legitimní, a vládě přísluší, aby novou legislativu vysvětlila a ospravedlnila. Interpretaci a ospravedlnění rozsahu uplatnění nového trestu nebo opatření, jeho obsah a metody implementace musí doprovázet řádná propagace. Jelikož se v současné společnosti velmi cení metody založené na výsledcích vědeckých šetření, je záhodno citovat a pochopitelným způsobem vysvětlit výsledky jakéhokoli výzkumu, který zavedení nové legislativy podporuje. Stejně důležité jsou veškeré argumenty, které naznačují, že nový trest nebo opatření pravděpodobně povede ke snížení finančních nákladů na bedrech systému trestní justice. To platí především pro případy, kdy se očekává, že nový trest nebo opatření značně sníží vězeňskou populaci aniž by ohrozil bezpečnost komunity.

e. Zřízení účinných programů a zásahů

99. **Zásada 19** je nezbytným doplňkem Zásady 11, která nabádá k vypracování explicitního metodického materiálu, který stanoví obecné cíle, hodnoty a metody implementační práce. Tento materiál by měl být veřejně dostupný. Implementační orgány (stejně jako jiné veřejné služby) musí stále více prokazovat efektivitu (*efficiency*) a účinnost (*effectiveness*) provozu. (Efektivita se vztahuje k optimálnímu využití dostupných lidských a finančních zdrojů. Účinnost se týká toho, čeho je v konečném výsledku dosaženo.) Tato zásada proto pojednává o zřízení plánů k dosažení konkrétních výsledků během relativně krátkého časového úseku. Kromě konkrétního popisu těchto kritérií z hlediska účinnosti, by tyto plány měly rovněž specifikovat ukazatele výkonu. Jak naznačuje název, jedná se o ukazatele efektivity metod použitých k dosažení stanovených cílů.

100. Uskutečnění těchto plánů se stanovenými cíly, strategiemi k jejich dosažení a normami plnění umožňuje zhodnocení celkové účinnosti vykonané práce. Náklady a výhody spojené s programy a zásahy lze objasnit stejně jako překážky a zábrany. Získané znalosti lze využít ke zdokonalení odborných schopností implementačního personálu a zvýšení kvality výsledků programů a zásahů.

101. Je však důležité, aby navržené cíle byly realistické a potenciálně dosažitelné. Hodnocení, která ukazují, že nebylo dosaženo nemožných cílů, nepřinesou prospěch nikomu. Je též třeba mít na paměti, že cíle mohou být kvalitativní jakož i kvantitativní povahy. Podobně by ukazatele plnění neměly být jen ty, které snadno podléhají jednoduchému statistickému zaznamenání a analýze. Měly by být realisticky podobné navrženým cílům a pokud možno se vztahovat k teorii nebo teoriím, které spojují použité metody s realizací požadovaných cílů.

102. **Zásada 20** potvrzuje význam zakládání programů a zásahů v souladu s relevantními výsledky průzkumů, a poté zajištění, aby je zrealizoval vyškolený personál. Zásada je založen na Pravidle 75 Evropských pravidel. Toto pravidlo stanoví, že implementační orgány „musí používat metody práce, které jsou konsistentní s průkaznými profesionálními standardy. Tyto metody musí zohledňovat vývoj ve výzkumu, v sociální práci a příbuzných oblastech

činností.“ Nejdůležitějším posledním výzkumem, který se týká především vysoce rizikových pachatelů, je založen na poznatcích vyvozených z meta-analýzy.¹

103. Meta-analýza je komplexní statistická metoda, která umožňuje kombinovat postupy a výsledky velkého množství studií. Metoda umožňuje vyvozovat závěry přesvědčivěji, než je tomu v případě individuálních studií. Při využití této metody byla celá řada dřívějších studií podrobena opakované analýze.

104. Poznatky vyplývající z těchto meta-analýz jsou povzbudivé. Na rozdíl od předchozích závěrů se zdá, že některé programy mají schopnost pozitivně ovlivňovat pachatele. Navíc je možné začít vnímat, které metody pravděpodobně dosáhnou pozitivních výsledků a které ne, přičemž tyto mohou vést dokonce k negativním výsledkům. Poznatky z meta-analýz zkrátka naznačují, že existují účinné a pozitivní způsoby ovlivňování chování pachatelů. Tyto způsoby jsou založeny na teorii poznávací psychologie a sociálního učení. Snaží se přimět pachatele, aby o svém chování přemýšleli a naučili se vhodným sociálním dovednostem. Těchto metod založených na přijatých teoriích se využívá stále více jako základu pro národní strategie zvýšení účinnosti alternativních trestů a opatření.

105. Tyto nové metody vznikly v důsledku provedení průzkumu a praktického využití jeho výsledků. Tento postup byl silným podnětem pro činnosti založené na důkazech. Znamená to, že programy a zásahy by měly být stále více založeny na teoriích, které umožnily výzkumu demonstrovat pozitivní výsledky. Převedení těchto teorií do konkrétních programů, které fungují v konkrétních místních nebo národních prostředích, je však pragmatickým, a tudíž poněkud nejistým úkolem. Nelze proto spoléhat na žádnou záruku, že každý program nebo zásah založený na existující teorii bude účinný. Z tohoto důvodu je nutné programy a zásahy založené na existujících znalostech zhodnotit z hlediska účinnosti.

106. V současné době je zřejmé zvýšené povědomí o významu hodnocení programů. Meta-analýzy naznačují, že lze vytvářet programy, které budou účinně ovlivňovat chování pachatelů, ale je třeba konkrétní programy vždy zhodnotit a určit, zda dosáhnou stanovených výsledků. Skutečnost, že tomu tak nemusí vždycky být, není důvodem k zoufalství. Není třeba plýtvat prostředky na programy, které prokazatelně nedosahují daných cílů. Pečlivá hodnocení mohou naznačit proč program selhal, a umožnit nové a lepší pokusy o vytvoření účinného programu.

107. Pokud mají být programy hodnoceny, musí si zachovat programovou integritu. To znamená, že by měly být komplexní, pečlivě sestavené a po přiměřeně dlouhou dobu spravované. Obvykle využívají sofistikovaných nástrojů k hodnocení problémů, které jednotliví pachatelé představují. A nejvhodnější způsoby řešení těchto problémů obvykle vyžadují odborné intervence. Tyto postupy musí provádět personál, který je dobře obeznámen s teoriemi, na nichž jsou založeny postupy, kterých má být použito, který je odborně školen v oblasti využití nástrojů hodnocení, obratně vytváří situace, které podporují sociální učení pachatelů, a který je schopen vyvíjet tyto snahy po relativně dlouhou dobu. Je tedy bezpochyby třeba kvalifikovaného personálu. Navíc hrozí riziko, že sofistikované metody používané nekvalifikovaným personálem povedou k negativním výsledkům a tudíž program nebo zásah neprávem zpochybní.

¹ Popis tohoto výzkumu lze najít ve zprávě Rady Evropy o průběhu 20. Konference o kriminologickém výzkumu, 1993, pojednávající o „Psychosociálních intervencích v systému trestní justice (*Psychological interventions in the criminal justice system*)“, roč. XXXI, Nakladatelství Rady Evropy, Štrasburk, 1995.

108. **Zásada 21** zdůrazňuje význam vytvoření škály metod pro uplatnění u programů a zásahů. Těchto metod lze využít při řešení celé řady běžných problémů, které lze identifikovat u populace jak závažných tak méně závažných pachatelů. Tento zásada uvádí příklady těchto častých problémů. Tyto problémy mohou podnítit konstruktivní diskuse o potřebách pachatelů, a to nejen s pachatelem samotným.

109. **Zásada 22** se týká explicitních kritérií, která by měla provázet přidělení pachatelů do různých programů a zásahů. Tato kritéria zahrnují osobní a sociální faktory působící v životě pachatelů, které souvisejí s pravděpodobností recidivity, schopností pachatelů reagovat na dané programy a zásahy a mírou ohrožení komunity nebo personálu, které pachatelé představují. Zhodnocení každého z těchto faktorů je obtížná a komplexní záležitost, která může namísto objektivně založených skutečností snadno sklouznout k silně subjektivnímu vnímání pachatelů a jejich situace. V některých jurisdikcích (Kanada, Anglie a Wales) byly vytvořeny nástroje hodnocení pro snadnější přidělení do různých programů a zásahů. V ostatních státech probíhají (a měly by probíhat) další pokusy o vytvoření spolehlivých nástrojů hodnocení.

110. „Přidělení (*Allocation*)“ popisuje umístění pachatelů do konkrétních programů nebo jejich podrobení konkrétním zásahům. Stejně důležité je zjistit míru úspěšnosti přidělení, tj. do jaké míry umístění pachatelé setrvávají nebo nesetrvávají v programech, do kterých byli přiděleni, nebo podrobení zvoleným zásahům. Pro dotyčné pachatele i pro samotný proces přidělení jsou důležité informace o následcích odstoupení z programu nebo setrvání v něm. To však neznamená, že všichni pachatelé musí být umístěni do sofistikovaných programů nebo programů na změnu osobnosti. U prvopachatelů a pachatelů méně závažných trestných činů se recidivita spíše neobjevuje, a vyžadují pouze minimální formy asistence. Není třeba uplatňovat složitých prostředků tam, kde to není nutné.

111. **Zásada 23** uvádí, že zvláštní pozornost je třeba věnovat vhodnosti vytvoření speciálních programů a zásahů s ohledem na moderní výzkumné poznatky. Těchto programů a zásahů je třeba při pokusech o prevenci recidivity, která souvisí se závažnějšími pachateli.

112. V minulosti byla práce s těmito pachateli založena převážně na různých typech náboženské a humanitární víry a různých psychologických teoriích. Došlo k realizaci jen několika málo vyčerpávajících hodnocení a v důsledku toho získání pramálo systematických znalostí o nejlepších způsobech ovlivňování závažných pachatelů v tom smyslu, aby se vyvarovali recidivitě. Dostupné poznatky naznačovaly, že mnohé z použitých metod měly slabý nebo vůbec žádný účinek, nebo měly dokonce negativní účinek. Jak bylo vysvětleno výše, vede moderní výzkum využívající metody meta-analýzy ke zcela odlišným a více modulovaným poznatkům.

113. Některé státy v současné době vytvářejí vzdělávací programy pro závažné pachatele, které jsou založeny na těchto poznatcích. To platí především pro Anglii a Wales, Nizozemí, Portugalsko a Švédsko. Tyto programy nabízejí povzbudivé naděje na zdokonalení schopností těchto pachatelů řešit a změnit své trestní chování. Výsledky meta-analýz zdůrazňují následující rysy programů na úspěšnou změnu osobnosti pro pachatele:

identifikace a orientace na vysoce nebezpečné pachatele využitím vhodných nástrojů k hodnocení rizika,
identifikace kriminogenních potřeb pachatelů a chování souvisejícího s těmito potřebami,

využití kognitivních přístupů, které pachatelům pomáhají přemýšlet o svém chování, a co jejich chování způsobuje jim samým i druhým. Tyto metody se zdají být účinnější než psycho-dynamické přístupy k obecnému typu pachatelů, využití strukturovaných programů, provozování těchto programů přesně podle plánu a jejich správa po takovou dobu, která umožní hodnocení (integrita programu). Programy, které se často mění, nelze zhodnotit, implementace personálem, který je speciálně kompetentní takové programy realizovat, poskytování vhodných příležitostí k učení a cvičení relevantních sociálních dovedností zaměřených na prevenci určitých forem trestního chování.

f. Výzkum v oblasti alternativních trestů a opatření

114. **Zásada 24** doporučuje investice do výzkumu s cílem zhodnotit provozování a výsledky programů a zásahů využívaných při implementaci alternativních trestů a opatření. Činí tak z toho důvodu, že významné výsledky, které prokázaly současné studie důrazně navrhuje, aby implementace alternativních trestů a opatření byla založena v co nejvyšší možné míře na poznatcích objektivního výzkumu. Byly již otevřeny nové možnosti pro účinnější metody dohledu určené ke snížení recidivity. Na národní i mezinárodní úrovni došlo k velkému zájmu o nové metody, jež byly odvozeny z empirického výzkumu. V minulosti bylo uplatnění alternativních trestů a opatření ospravedlněno na základě tvrzení, že jsou lidštější a méně nákladné než tresty odnětí svobody. K těmto důvodům pro zvýšené uplatňování alternativních trestů a opatření lze nyní připojit lepší možnosti vyšší účinnosti ve smyslu snižování výskytu recidivity.

115. Je třeba poznamenat, že lze dojít k rozdílu mezi hodnocením založeném na vědecké teorii a přijatých vědeckých metodách, a hodnocením prováděným na základě metod zdravého rozumu. Prvně zmiňovaná metoda je přesnější, což však neznamená, že není prostor pro druhou metodu. Často stojí za pokus jako první krok, obzvláště v souvislosti se sledováním, zda je daný program nebo zásah prováděn v souladu s plány a záměry. Ale jelikož s touto metodou souvisí riziko dosažení falešně pozitivních nebo negativních výsledků, mělo by v závažných záležitostech být provedeno přesné hodnocení.

116. Národní průzkum ukázal, že mnoho států neprovádělo žádné výzkumy ani hodnocení. Jiné státy informovaly o člancích a studiích o různých aspektech provádění programů a účinnosti alternativních trestů a opatření. Občas poskytnuté reference obsahovaly zprávy z výzkumů vážených státních výzkumných orgánů, které bezpochyby provedly pečlivá hodnocení. Jiné reference však naznačily, že daný výzkum měl spíše povahu posouzení (*appraisal*). To by byl případ, kdy např. okresní státní zastupitelství provedla „hodnocení (*evaluations*)“ alternativních trestů a opatření, která byla následně v ústředním státním zastupitelství sloučena do „globálních hodnocení (*global evaluations*)“. Odpověď z Portugalska pravděpodobně shrnula situaci zcela čestně, když uvedla, že bylo provedeno mnoho posouzení (*appraisals*), ale že čistě vědeckých studií je poskrovnu.

117. Evropská pravidla (Pravidlo 89) podporují výzkum. Je zřejmé, že implementaci, která není založena na objektivních domněnkách hrozí riziko, že bude neúčinná a možná i škodlivá. Na druhé straně činnosti založené na důkazech (poznatcích) musí být v první řadě založeny na empirickém výzkumu. Provedení výzkumu však vyžaduje finanční a lidské zdroje, které nejsou vždy v členských státech k dispozici. Nicméně státy, které mají omezené prostředky na výzkum, mohou být schopné zorganizovat omezené výzkumné projekty nebo alespoň hodnocení kvality, a to za velice nízké nebo dokonce nulové náklady prostřednictvím využití

práce vysokoškolských studentů. V průběhu studia musí studenti často vykonávat praktické úlohy. Tyto úlohy lze plánovat ve spolupráci mezi implementačními a vysokoškolskými orgány. Mnohé se lze dozvědět též ze zmapování výzkumů provedených v ostatních státech. Ideálním cílem by samozřejmě mělo být rozšíření snah výzkumů v jednotlivých státech tak, aby došlo k vzájemné výměně informací mezi metodami a praxí a objektivními poznatky jednotlivých států. Tyto snahy by měly ideálně být založeny na vědeckých hodnoceních.

118. **Zásada 25** zdůrazňuje prvořadý účel hodnocení, a to určení faktorů, které vysvětlují získané výsledky. Tato zásada je uvedena z toho důvodu, že výzkum se často omezuje na zjištění míry výskytu recidivity po uplatnění některého konkrétního programu nebo zásahu. Je rovněž důležité vědět, proč byl výsledek takový, jaký byl. Uplatnění a význam zásady ilustrují výsledky výše uvedených meta-analytických studií. Jejich značnou hodnotou není jen konstatování, že některé programy vedly k pozitivním výsledkům, ale i definice podmínek, které jsou příznivé a nepříznivé pro pozitivní výsledky.

119. Zveřejněná zpráva o průběhu 20. Konference kriminologického výzkumu¹ o psychosociálních zásadách v systému trestní justice obsahuje doporučení o nutnosti většího počtu výzkumů „v oblasti procesů, které pomáhají pachatelům vyvarovat se trestného činu nebo se navrátit k recidivitě. To bude vyžadovat aplikaci podélných a kde to bude možné experimentálních výzkumných projektů. Konkrétně by toto řešení mělo důležité důsledky pro orgány postpenitenciární péče“ (str. 205).

120. **Zásada 26** pojednává o kritériích, kterých by se mělo využívat při měření účinku programů a zásahů. Výzkumné studie se docela často omezují na informace pouze o objemu následných opakovaných odsouzení. Výzkum, který se omezuje na analýzu opakovaných odsouzení, by měl přinejmenším brát v úvahu závažnost daných opakovaných odsouzení. Ale i když dojde ke kategorizaci opakovaných odsouzení na více či méně závažné formy recidivity, zůstávají opakovaná odsouzení poměrně hrubým měřítkem účinku. Měření času mezi novými trestnými činy do jisté míry toto hrubé kritérium zlepšuje. V první řadě interpretaci výsledků značně ovlivňuje otázka, zda se recidivita objeví rychle nebo po delší době, nebo zda jsou mezi dvěma či více novými trestnými činy krátké nebo dlouhé intervaly. Za druhé měření doby do výskytu nového trestného činu (nikoli opakovaného odsouzení, neboť to je ovlivněno možným prodloužením v procesu trestní justice) umožňuje výpočet pravděpodobnosti recidivity pro různá časová období. Pokud se tyto pravděpodobnosti vztahují ke konkrétním lhůtám dohledu, mohou implementačním pracovníkům dát důležité signály o momentech v čase, kdy je výskyt recidivity obzvláště pravděpodobný. Naopak v případě, že pravděpodobnost klesla na nízkou a stabilní úroveň, nemá smysl pokračovat v dohledu.

121. Předchozí měření mají však čistě kvantitativní charakter. Jelikož cílem mnoha programů a zásahů je zlepšení sociálního fungování s ohledem na zajištění zákonů dbalého přizpůsobení se v komunitě (viz Zásada 21), je rovněž důležité zjistit, do jaké míry bylo tohoto výsledku dosaženo. Mezi pachateli se často objevuje neschopnost fungovat v osobním a sociálním životě, a proto se programy a zásahy na tento aspekt zaměřují. Otázka, zda je osobní či sociální schopnosti přizpůsobit se ve společnosti dosaženo později, je proto legitimním cílem výzkumného průzkumu. Je však třeba poznamenat, že objeví-li se zlepšení v některé problémové oblasti, může i nemusí souviset s nižší tendencí páchat trestnou činnost. K posunu může dojít i tehdy, když trestní chování pokračuje, a to např. v případě, kdy dojde k ustálení chování v práci. V takovém případě však zůstává dalším cílem zabránit recidivitě.

¹ Rada Evropy, Štrasburk, 1995

122. **Zásada 27** pojednává o klíčové otázce výzkumu. Pokračující analýzy, které se omezují na zkoumání účinků jediného programu nebo zásahu mají pro určení účinnosti jen omezenou hodnotu. Pokud určitý počet pachatelů „selže“ v účasti na programu nebo zásahu, pak byl tento program nebo zásah zřetelně neúčinný, neboť selhání nedokázal zabránit. A skutečnost, že jiným se to „podaří“, lze připisovat programu nebo zásahu, ale i jiným faktorům, které s implementací nemají nic společného. Analýzy omezené na jednotlivé programy nebo zásahy nám tudíž sdělí jak neúčinný byl zásah, ale ne jak účinný.

123. Relativní účinnost lze však měřit tehdy, jsou-li pachatelé s podobnými charakteristikami podrobeni jednomu typu programu nebo zásahu na úkor jiného. Komparativní analýzy jsou pak jediným prostředkem, který poskytuje odpověď na otázku: jaký program nebo zásah dává pachatelům s konkrétními rysy největší šanci, aby z nich vyšli s pozitivními výsledky? Z tohoto důvodu doporučuje zásada využití komparativních analýz. S řádným ohledem na etické otázky umožňuje využití experimentálních projektů (náhodné přidělení pachatelů do zkušební skupiny a kontrolní skupiny) nebo kvazi-experimentálních metod významnější formy hodnocení.

124. **Zásada 28** se zasazuje o zpracovávání statistik¹, které běžně popisují rozsah využití a výsledky alternativních trestů a opatření. V první řadě dobré statistiky poskytují administrátorům nezbytné informace o využití finančních a lidských zdrojů. Pracuje s méně nebezpečnými pachateli nepřiměřené množství zaměstnanců? Pohlcují tyto pachatelé nepřiměřené částky peněz, zatímco programy pro závažné pachatele jsou nedostatečně financovány? Pokud jde o výzkumné pracovníky, poskytují jim běžné statistiky základní údaje pro zkoumání tendencí ve využití a výsledcích, jakož i pro další analýzy nebo studie.

125. **Zásada 29** propojuje efektivní pracovní výkony s morálkou zaměstnanců a duševním zdravím. Činí tak prostřednictvím doporučení, že by měly být provedeny analýzy pracovní zátěže zaměstnanců ve vztahu k různým úkolům, které tvoří implementaci alternativních trestů a opatření.

126. V minulosti se běžně množství práce vykonané implementačním personálem měřilo podle množství případů, za něž byli zaměstnanci odpovědní. Tato teorie má však nevýhodu v tom, že nečiní rozdíly mezi případy, které vyžadují málo dohledu a těmi, které vyžadují intenzivnější dohled. Navíc teorie nerozlišuje mezi různými úkoly, které musí být provedeny v průběhu přípravy na dohled a dohledu samotného, např. vznášení dotazů před vnesením rozsudku, sestavování záznamů, návštěvy pachatelů v jejich domovech, navazování kontaktu se spolupracujícími orgány atd. Srovnání počtu případů tak mohou být zavádějící. Proto je měřítko pracovní zátěže vhodnější než měřítko počtu případů. Měřítko pracovní zátěže se vztahuje na množství času stráveného řešením stanovených úkolů. Umožňuje přesnější popis dané práce, a pracovní úsilí lze uvést do spojitosti s organizačními a osobními požadavky vznesenými ze strany různých typů pachatelů.

127. Není třeba příliš zdůrazňovat, že implementační personál tvoří nejdůležitější nástroj dosažení účinného dohledu. Nástroje hodnocení rizika a sofistikované programy jsou bez schopného a odhodlaného personálu, který je uvede do provozu, málo platné. V zájmu dosažení vysoké úrovně zaměstnanecké morálky a efektivity by měl proto výzkum zkoumat pracovní zátěž zaměstnanců a jejich reakce na požadavky, které jsou na ně kladeny. A poněvadž implementační práce klade na personál značné požadavky (už jen proto, že pod

¹ Viz poznámka týkající se odstavce 32 této žádosti.

dohled jsou přidělováni problémovější a nebezpeční pachatelé), je důležité zabránit „vyhoření (*burn-out*)“ a špatnému duševnímu zdraví. Tyto otázky jsou podrobně popsány v Doporučení č. R(97)12 o zaměstnancích, kteří se zabývají implementací trestů a opatření.

128. Prostřednictvím využití kvantitativních a kvalitativních metod by měly být provedeny analýzy pracovní zátěže a reakcí zaměstnanců na pracovní zátěž.

5. Další výklady a vysvětlení některých Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních

a. Úvod

129. Odpovědi zaslané jako reakce na dotazník o praxi jednotlivých států ukázaly, že některá Evropská pravidla nebyla vždy plně pochopena. Proto jsou kromě vysvětlujícího prohlášení o Doporučení č. R(92)16, které pravidla obsahuje, dále uvedena vysvětlení a interpretace pravidel, která nebyla plně pochopena.

b. Oblast uplatnění Evropských pravidel

130. V glosáři k pravidlům jsou alternativní tresty a opatření definovány jako tresty a opatření, „která ponechávají pachatele v komunitě a prostřednictvím uložení podmínek a/nebo závazků, které implementují orgány k tomu ze zákona určené, zahrnují omezení svobody.“ Prvním kritériem pro uplatnění pravidel tedy je, aby svoboda pachatele byla podrobena omezení na základě uložených podmínek, a dodržování těchto podmínek kontrolují orgány k tomu pověřené. Tresty jako např. pokuty a trestní výstrahy tedy pod pravidla nespádají, neboť neukládají zvláštní omezení svobody pachatele, a v důsledku toho nevyžadují zřízení zvláštních orgánů pro kontrolní účely. Naproti tomu využití elektronického monitorování, domácí vazby, intenzivního dohledu apod. tvoří podstatu omezení svobody pachatele a použití přísných metod kontroly ze strany pověřených orgánů. Všechny tyto tresty a opatření tedy spadají do oblasti uplatnění Evropských pravidel.

131. Druhé kritérium však vyplývá z Pravidla 55: „Alternativní tresty a opatření je třeba implementovat takovým způsobem, aby byly pro pachatele co nejsmysluplnější, a měly by se snažit přispívat k příslušnému osobnímu a sociálnímu rozvoji pro přizpůsobení se ve společnosti. Metody dohledu a kontroly těmto cílům slouží.“ Pravidlo 55 je proto nesmírně důležité proto, že stanoví druhé kritérium: kontrolní mechanismy by nikdy neměly být oddělovány od poskytování smysluplné pomoci pachatelům.

132. Jedním slovem se Evropská pravidla vztahují na jakýkoli trest nebo opatření, které ukládá podmínky nebo povinnosti, které omezují svobodu pachatele, a sleduje jejich dodržování prostřednictvím kontrolních postupů ze strany pověřených orgánů. Veškeré dohlížející a kontrolní postupy by měly odrážet snahu nabídnout smysluplnou pomoc při přizpůsobování se pachatele v komunitě.

c. Orgány pověřené ukládáním, rušením nebo úpravou alternativních trestů a opatření

133. Pravidlo 12 stanoví, že rozhodnutí o uložení nebo zrušení alternativního trestu nebo opatření ve fázi přípravného řízení by měl vydávat soudní orgán. Glosář k Evropským pravidlům definuje soudní orgán jako soudce, soud nebo státního zástupce. Povšimněte si

však, že se jedná pouze o alternativní trest nebo opatření ve fázi přípravného řízení. O uložení, úpravě nebo zrušení opatření realizovaných v komunitě Pravidlo 12 nepojednává.

134. Pravidla 4, 77, 80, 82, 83 a 87 se týkají rozhodovacího orgánu. Tento orgán je v glosáři k Evropským pravidlům definován jako „soudní orgán pověřený ze zákona k ukládání nebo rušení alternativního trestu nebo opatření, nebo k úpravě jeho podmínek či závazků, nebo jako jakýkoli orgán, který je podobně zmocněn“. První část definice, která pojednává o soudním orgánu, pouze opakuje ustanovení Pravidla 12. Druhá část definice však upravuje to, co je řečeno v Pravidle 12 a stanoví, že jiný než soudní orgán může požívat podobných pravomocí, pokud je k tomu zmocněn ze zákona.

135. Obecně soudní orgán rozhoduje o uložení, úpravě a zrušení opatření. Opatření (jiná než opatření ve fázi přípravného řízení) lze považovat za způsob implementace trestu. Příkladem těchto opatření může být podmíněčné propuštění z vězení a dohled po propuštění z vězení. Orgán, který rozhodne o podmíněčném propuštění a uloží jakákoli následná opatření dohledu je obvykle též orgán, který je oprávněn upravovat podmínky dohledu a podmíněčné propuštění zrušit. V některých státech rozhodují soudní orgány o udělení podmíněčného propuštění a podmínkách dohledu po propuštění z vězení. V jiných státech existuje dlouhá tradice, kdy je ze zákona oprávněn činit tato rozhodnutí správní orgán, např. ministerstvo spravedlnosti, vězeňská práva nebo poradní výbor, který rozhoduje o podmíněčném propuštění (*parole board*) (takovému orgánu může, ale nemusí předsedat soudce).

136. Podmínečné propuštění a dohled po propuštění z vězení nejsou jedinými příklady, kdy o opatření v komunitě coby alternativě k uložení trestu odnětí svobody rozhoduje správní orgán. Článek 34 švédského Zákona o zacházení ve vězení (*Swedish Prison Treatment Act*) stanoví, že „pokud lze vězně, který žije mimo vězení podrobit zvláštním opatřením asistence, o nichž se předpokládá, že podpoří jeho přizpůsobení se ve společnosti, pak je možné pro tyto účely tento pobyt povolit za předpokladu, že existují zvláštní důvody. V této souvislosti je třeba věnovat pozornost tomu, zda vězeň vyžaduje nějakou formu léčby zneužívání látky, která způsobuje závislost“. O udělení tohoto pobytu mimo vězení rozhoduje ze zákona pověřená Vězeňská a probační správa (*Prison and Probation Administration*).

137. Podobně článek 49, odst. 2 dánského trestního řádu (*Danish Penal Code*) stanoví, že „v případě, kdy je to vhodné vzhledem k věku, zdravotnímu stavu nebo jiným zvláštním okolnostem vězně, může ministr spravedlnosti rozhodnout, že dotyčný bude buď dočasně nebo na celý zbytek trestu přemístěn do nemocnice, vhodného domova nebo ústavu se speciální ošetrovací péčí“. Rozhodovací pravomoc deleguje ministr spravedlnosti na Vězeňskou a probační správu. Opatření se využívá mj. ke zřízení léčby v komunitě pro pachatele odsouzené k trestu odnětí svobody (obvykle osoby zneužívající drogy). Před vynesením tohoto rozhodnutí je věc konzultována se státním zástupcem. Tak přestože rozhodnutí činí správní orgán, má nad celou záležitostí dohled i soudní orgán. Podobné praktiky existují i ve Finsku a na Islandu.

138. Dalším příkladem, kdy správní orgán jedná jako rozhodovací orgán se vyskytl s experimentálním zavedením intenzivního dohledu s elektronickým monitorováním ve Švédsku. Vězeňská správa je ze zákona pověřena povolovat, aby vhodní pachatelé, kteří jsou odsouzeni k maximálně třem měsícům odnětí svobody, byli podrobeni této formě dohledu, aniž by nastoupili výkon trestu ve vězení. Porušení připojených podmínek vede ke zrušení opatření intenzivního dohledu a aktivaci původního trestu uvěznění. Rozhodnutí o zrušení opatření vydává dohlížející rada (*supervision board*). Jelikož dohlížejícím radám předsedají

soudci, lze je považovat za „orgány podobné soudům (*court-like body*)“.¹ Trestný čin spáchaný v době intenzivního dohledu je běžným způsobem předán státnímu zástupci.

139. Lze diskutovat o tom (a v některých kruzích k tomu dochází), že tyto poslední příklady lze považovat za oslabení pravomocí soudů v tom smyslu, že rozhodnutí soudu o uložení trestu odnětí svobody změni vězeňská správa na dohled v komunitě. Ať už je skutečnost jakákoli, je praxe v souladu s Evropskými pravidly, neboť je legislativně oprávněná.

140. Ve shrnutí lze říci, že v době, kdy byla navrhována Evropská pravidla, snahou bylo zajistit, aby byly správnímu orgánu uděleny zákonné pravomoci podobné těm, kterých požívá soudní orgán. Došlo k tomu z důvodu přijetí dávno zavedené tradice v členských státech, podle níž správní orgán rozhodoval o takových opatřeních jako podmíněné propuštění, dohled po propuštění z vězení, zrušení podmíněného propuštění, změna podmínek dohledu po propuštění z vězení, různě dlouhý pobyt mimo vězení atd. Prvořadým účelem opatření týkajícího se rozhodujícího orgánu je proto umožnit správnímu orgánu jako např. ministerstvu, výboru, který rozhoduje o podmíněném propuštění (*parole board*) nebo vězeňské správě rozhodovat o opatřeních jako formě uplatnění trestu. Definice rozhodujícího orgánu uvedená v glosáři k Evropským pravidlům umožňuje širokou interpretaci pojmů opatření. Interpretace, která na základě zákonně schváleného správního rozhodnutí umožňuje transformaci trestu odnětí svobody na opatření v komunitě, je v souladu s Evropskými pravidly přípustná. V praxi bylo tohoto opatření využito pouze u zvláštních kategorií pachatelů, nebo při řešení zvláštních situací. Nebylo by totiž záměrem Evropských pravidel obdařit správní orgán obecnými pravomocemi, jež jsou srovnatelné s odsouzením k trestu.

d. *Diskriminace a diferenciac*

141. Pravidlo 20 zakazuje diskriminaci při ukládání a implementaci alternativních trestů a opatření. Interpretací prohlášení k Doporučení č. R(92)16 vysvětluje, že diskriminace znamená nespravedlivé nebo nečestné uplatňování diskrečního práva z důvodů uvedených v Pravidle 20 – z důvody rasy, barvy pleti, etnického původu, národnosti, pohlaví, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného názoru, ekonomického, sociálního nebo jiného postavení či fyzického nebo duševního stavu. Zákaz diskriminace však neznamená, že se všemi pachateli musí být nakládáno stejně. Interpretací prohlášení k Doporučení č. R(92)16 stanoví, že je nutné zohlednit zvláštní problémy, potřeby a situace, které pachatelé prezentují obzvláště během implementace alternativního trestu nebo opatření. Diferenciac pachatelů znamená, že implementace může být různá pro různé pachatele.

142. Byla vznesena otázka, zda by využití intenzivních a lehčích forem dohledu u pachatelů odsouzených za stejný druh trestného činu mohlo vzhledem ke značné rozdílnosti v intenzitě dohledu být považováno za diskriminaci.

143. Při odpovědi na tuto otázku je třeba zopakovat, že diskriminace znamená, že při ukládání nebo implementaci alternativních trestů a opatření fungují svévolné a často předpojaté nebo úzkoprsé názory. To však neplatí tehdy, je-li uložení nebo implementace provedena v souladu s kriminogenními potřebami pachatele nebo osobní či sociální situací, která se týká jeho trestního chování. Tato diferenciac pachatelů však nesmí být svévolná, ale musí být založena na objektivních metodách určení a řešení rysů, které souvisejí s kriminalitou. Tento požadavek upevňuje význam zakládání činností vedoucích k uložení nebo implementaci trestu na poznacích odvozených z průběžného výzkumu.

¹ Tento výraz používá Evropský soud pro lidská práva k pojmenování nezávislého a nestranného orgánu.

e. Etické požadavky

144. Pravidlo 25 zakazuje lékařská nebo psychologická léčení nebo postupy, které jsou v rozporu s mezinárodně přijatými etickými standardy. Ty lze nalézt v mnoha mezinárodních právních instrumentech. Kromě několika prohlášení Světové lékařské asociace (*World Medical Association (WMA)*) lze poučení nalézt též ve dvou doporučeních Rady Evropy – Doporučení č. R(93)6 o vězeňských a kriminologických aspektech kontroly nakažlivých nemocí včetně AIDS a souvisejících zdravotních problémech ve vězení a Doporučení č. R(98)7 o etických a organizačních aspektech zdravotní péče ve vězení.

f. Souhlas a spolupráce

145. Je třeba poznamenat, že Pravidlo 31 nevyžaduje souhlas pachatele s alternativním trestem nebo opatřením.¹ Místo toho vyžaduje, aby alternativní trest nebo opatření nebylo uděleno předtím, než bude jasné, jaké podmínky by bylo vhodné pachateli udělit, a zda lze očekávat jeho/její spolupráci. Určení vhodných podmínek a toho, zda je pachatel připraven plně spolupracovat při jejich plnění není jen záležitost vznesení několika jednoduchých otázek, na které lze dostat jen stručné odpovědi. Místo toho to vyžaduje pečlivé zkoumání vnímavostního světa pachatele a poskytnutí informací o pravděpodobných následcích jednání pachatele. To může vyžadovat další diskuse s cílem zajištění nezbytné úrovně spolupráce. Viz též postupy uvedené v odstavci 38 o praxi irské probace.

146. Úspěšná implementace alternativních trestů a opatření očividně silně závisí na zajištění dohody s pachateli o stanovených cílech a jejich spolupráci na použitých postupech a metodách. Zajímavé jsou jistě příklady praktik zaměřených na rozvoj smyslu pachatele pro společenskou odpovědnost, a metod používaných s cílem zajištění spolupráce.

147. Mnohé státy hovořily o metodách navržených s cílem změnit přístup pachatelů k obětem. Metod zprostředkování (*mediation*) se užívá například v Belgii, Německu a Norsku jako způsobu „zosobnění (*personalising*)“ trestného činu a jeho následků pro oběť s cílem dosažení důkladnějšího uvědomění ze strany pachatele. Pachatelé ve Švédsku jsou podporováni v účasti v kurzech změny osobnosti, jejichž jednou složkou je důkladné uvědomování týkající se obětí. Často jsou organizována skupinová setkání s oběťmi. Vyslyšení a diskuse reakcí obětí na spáchaný trestný čin a následnou nápravu pachatele se prokázaly jako účinné výchovné metody.

148. V Anglii a Walesu se považuje za nezbytné konfrontovat pachatele a zpochybnit jejich chování. Cílem je zvýšit uvědomění o dopadu trestného činu na oběť. Zároveň by však měla být nabídnuta pomoc pachatelům se vzdělávacími a odbornými nedostatky. V mnoha státech se za jeden ze způsobů rozvíjení pachatelova smyslu pro zodpovědnost považuje udělení podmínky alternativního trestu nebo opatření v podobě zaplacení odškodnění oběti, organizaci na podporu obětí nebo charitě. Avšak mají-li tyto přístupy dosáhnout rozvíjení odpovědnosti spíše než odporu, je třeba dát práci psychologický rozměr a schopnost vcítit se do situace obětí.

149. Některé státy vyžadují souhlas pachatele s uložením alternativního trestu nebo opatření, jiné ne. V jiných státech je třeba souhlasu u některých alternativních trestů, a u jiných ne. Ať už je souhlasu třeba nebo ne, zdá se být nesmírně důležité zjistit, jaké podmínky nebo závazky

¹ Souhlas pachatele vyžaduje pouze Pravidlo 35, které pojednává o opatřeních ve fázi přípravného řízení nebo opatřeních odklonu.

by mohly být vhodné, a stejně důležité z praktického hlediska vědět, zda je pachatel připraven nebo alespoň ochoten spolupracovat. Je obtížné uvěřit tomu, že by soudní orgán uložil alternativní trest nebo opatření pachateli, o kterém se ví, že je zcela odmítavý vůči spolupráci s implementačním orgánem. Nicméně nedávná úprava německého trestního řádu (*German Penal Code*)¹ umožňuje soudu, který odloží výkon trestu odnětí svobody a uloží podmínky, aby požadoval účast pachatele na programu léčeni bez jeho souhlasu za předpokladu, že léčení nezahrnuje fyzický zásah. Opatření je zamýšleno pro využití u pachatelů odsouzených za sexuální trestné činy nebo jiné nebezpečné trestné činy. Je obecně přijato, že nelze provést nátlakové psychiatrické nebo psychologické léčení. Ale vzhledem k tomu, že pachatelé sexuální trestné činnosti většinou nemají motivaci k podstoupení léčby, považuje se tlak na zahájení léčby za prospěšný. Prvním krokem v léčbě je snaha přesvědčit pachatele o nutnosti spolupráce.

150. V Anglii a Walesu se obecně uznává, že je nereálné očekávat, že pachatel bude ze začátku schopen plně dodržovat tvrdé podmínky. Například pachatelé, kteří užívají drogy, zřejmě nebudou schopni okamžitě splnit podmínku drogové abstinence. Probační pracovník a soud tak mohou v úvodní fázi dohledu přistoupit na minimální stupeň spolupráce ve formě omezování návyku v naději, že úplné abstinence bude dosaženo později. Pokud nedojde k podstatnému zlepšení, je možné dohled ukončit. Tak dojde k přizpůsobivému, ale ne podřadnému posouzení vhodných podmínek a zajištění úvodní spolupráce. Metody popsané v tomto a v předchozím odstavci dokládají význam Pravidla 31 a jeho pružné interpretace.

151. V Nizozemí je do alternativních trestů začleněna celá řada „výchovných programů (*learning programmes*)“, i když často na experimentálním základě. Při prvním kontaktu je pečlivě projednána a zhodnocena osobní situace pachatele. Účast v těchto programech lze pružně zařídit s ohledem na pracovní dobu, rodinné potřeby atd. Předběžná hodnocení naznačují, že pachatelům jsou předávány důležité informace a že dochází k ovlivňování jejich postojů. Nezdá se, že by programy měly značný vliv na míru recidivity, ale zdá se, že doba předtím než dojde k prvnímu opakovanému trestnému činu je delší, a nové trestné činy jsou méně závažné než ty předchozí.

152. Zkušenosti z většiny zemí zkrátka ukazují, že je velmi důležité zjistit, do jaké míry je pachatel schopen vynaložit a udržet si kooperativní postoj k alternativnímu trestu nebo opatření a jeho doprovodným podmínkám. Je třeba předchozího zkoumání ke zjištění základních informací o pachatelích, a lze ho využít k informování o požadavcích a nabízených možnostech během implementace. Relevantní informace ve fázi před odsouzením slouží potřebám rozhodujících orgánů, implementačních orgánů a pachatelů. V podstatě je třeba najít střední cestu. Soud, který zakládá odsouzení pouze na závažnosti stávajícího trestného činu a povaze všech předchozích trestních záznamů, své rozhodnutí činí na základě minimálních znalostí. Naproti tomu soudy nemohou, nesmějí a neměly by být zatěžovány nepřiměřeně detailními životními příběhy a příliš detailním zdůrazňováním domnělých důležitých faktorů. Dosažení konsensu v otázce relevantnosti a užitečnosti informací pro rozhodnutí soudu podtrhuje význam diskusí navržených v Zásadě 16 výše.

153. V době před uložením alternativního trestu nebo opatření se tedy vyžaduje pečlivé zkoumání toho, které podmínky lze nebo nelze doporučit ve zprávě před odsouzením a jejich možný nebo pravděpodobný vliv na rozhodnutí soudu. Fáze přípravného řízení je často období, kdy si pachatelé často začínají uvědomovat závažnost svého postavení a jsou přístupní diskusi o vhodných podmínkách, má-li být nařízen alternativní trest nebo opatření.

¹ Novela článku 56.c z 26. ledna 1998

Realisticky je však třeba uznat, že by mohlo být užitečné přijmout i jen omezenou ochotu dodržovat uložené podmínky předtím, než dojde k zahájení dohledu. V průběhu dohledu by hlavním cílem bylo zvýšit míru ochoty a schopnosti spolupracovat.

154. Je však třeba definovat problémy spojené se snahou zlepšit postoje pachatele. Význam osobního a důvěrného vztahu, který by se měl vytvořit mezi pachateli a jejich dozorci se tak považuje za nezbytný (*sine qua non*) pro změnu postojů a chování. Je však třeba připustit, že tento aspekt není předmětem dostatečného systematického rozvoje. Jiné problémy existují především (ale ne výlučně) ve středoevropských státech, kde jsou možnosti využití alternativních trestů a opatření často v rané fázi vývoje. Přestože je obecně přijato, že by měli dozorci od prvního okamžiku pomáhat pachatelům ve vytváření společensky odpovědných postojů a chování, často není možné toho dosáhnout z důvodu nedostatečného množství zaměstnanců, nedostatku času nebo kvalifikace pro daný úkol.

g. Vhodné kontrolní činnosti

155. Pravidlo 74 vyžaduje, aby kontrolní činnosti byly prováděny jen v míře potřebné pro řádnou implementaci trestu nebo opatření, a zakládaly se na zásadě minimálního zásahu. Byla vznesena otázka, zda zásada minimálního zásahu předem vylučuje využití intenzivních opatření dohledu.

156. Tak tomu však není. Pravidlo 74 končí následující větou: „Měly by být [kontrolní činnosti] v poměru k danému trestu nebo opatření a omezovat se na jeho cíle.“ Jako celek pravidlo zřetelně znamená, že kontrolní činnosti by se měly omezovat jen na to, co je nezbytné pro účinnou implementaci alternativního trestu nebo opatření. Pojem „minimální zásah“ by v tomto textu měl být tedy interpretován jako „vhodný zásah“. Vhodný zásah by měl souviset s mírou nebezpečí, které pachatel představuje při nedodržování podmínek, a nebezpečí, které představuje pro komunitu.

157. Je třeba poznamenat, že to, co se považuje za vhodný zásah, se může v průběhu implementace značně různit. Na začátku dohledu může stupeň ohrožení, které pachatel představuje, vyžadovat nutnost značné kontroly. Jelikož hlavním cílem dohledu je přispět k přizpůsobení pachatele v komunitě, mělo by být možné uvolnit kontrolní opatření s tím, jak pachatel dosahuje pokroků v přizpůsobení. Tento postup lze vnímat jako progresivní nahrazování formálních způsobů kontroly uplatňovaných na začátku dohledu neformálními formami kontroly, které komunita sama uplatňuje na svoje členy.

h. Zohlednění míry dodržování podmínek při zvažování zrušení trestu nebo opatření

158. Pravidlo 85 vyžaduje řádné zohlednění způsobu a rozsahu dodržování uložených podmínek ze strany pachatele při zvažování zrušení alternativního trestu nebo opatření. Pravidlo 86 stanoví, že zrušení trestu nebo opatření nemusí nutně vést k uvěznění.

159. Menší část zemí, které poskytly odpovědi na dotazník uvedla, že zrušení určitých alternativních trestů nebo opatření musí vést k uložení původního trestu odnětí svobody, neboť daný alternativní trest nebo opatření byl alternativou k nepodmínečnému trestu odnětí svobody. Přestože lze tento argument teoreticky opodstatnit, otázky přiměřenosti a spravedlivosti však vedou k názoru, že by soud neměl nutně uložit původní trest odnětí svobody, pokud pachatel před porušením některé podmínky uspokojivě splnil většinu lhůty v rámci alternativního trestu nebo opatření. Tyto domněnky jsou vyjádřeny v Pravidlech 85 a

86. Soudům by tudíž při zvažování zrušení trestu nebo opatření měla být vždy dána možnost přihlédnout ke všem okolnostem, a především k míře dodržování podmínek do doby porušení, a rozhodnout v souladu s těmito zřetely.

6. Obnovený důraz na Evropská pravidla pojednávající o postupech stížností

160. Výsledky výzkumů v jednotlivých státech naznačují, že pravidlům postupů stížností nebyl propůjčen význam, jež si jejich obsah zaslouhoval. Tato pravidla jsou předmětem komentářů, které následují.

161. Pravidlo 15 zajišťuje zřízení orgánu pro řešení stížností pro pachatele, kteří si přejí podat stížnost o rozhodnutích, která provedl implementační orgán nebo naopak o jejich prodlení s vydáním rozhodnutí. Pravidla 16 až 19 stanoví hlavní zásady práce orgánu na řešení stížností. Pravidlo 15 se vztahuje především ke stížnostem a námitkám, které často v průběhu implementace vyvstanou. Toto pravidlo je třeba číst ve spojitosti s pravidlem 59.

162. Obecně by se mohlo zdát, že pachatelé mohou předložit své stížnosti k implementačním rozhodnutím svým dozorcům, a pokud nejsou jejich stížnosti uspokojivě vyřešeny, mohou je postoupit vyšším orgánům. Objevilo se však malé množství podrobných informací o tom, jak tyto postupy fungují v praxi. Následkem toho nelze s jistotou tvrdit, že ustanovení Pravidel jsou obecně dodržována.

163. Mnoho stížností nemá závažný charakter a často je může ke spokojenosti navrhovatele vyřešit dozorce anebo vedoucí oddělení. Pokud tomu tak není, je v zemích s rozvinutými postupy stížností časté postoupit stížnost nejprve vedoucímu pracovníkovi, a poté případně právnímu oddělení implementačního orgánu nebo soudního orgánu.

164. Jelikož se alternativních trestů a opatření začíná využívat ve stále větší míře, a metody dohledu jsou stále náročnější a intenzivnější, lze očekávat častější zpochybnění administrativních rozhodnutí. Tento vývoj povede k nutnosti značně rozvinutých postupů stížností. Uplatnění těchto postupů se doporučuje. Další možností řešení stížnosti je, aby byla předložena ombudsmanovi nebo poslanci parlamentu. Stížnost zahrnující podezření ze zneužití úřední moci ze strany zaměstnance implementačního orgánu, laického dozorce nebo zástupce pomocné organizace, by měla být postoupena k plnému prošetření příslušného orgánu (obvykle policie).

165. Nakonec je třeba poznamenat, že Pravidlo 15 není jediným pravidlem, které pojednává o stížnostech. Pravidlo 13 pojednává o stížnosti, která se týká rozhodnutí o uložení alternativního trestu nebo opatření, nebo úpravy či zrušení tohoto trestu nebo opatření. Mělo by být interpretováno ve spojitosti s výše uvedenými vysvětleními o orgánech, které jsou pověřeny uložit, zrušit nebo upravit alternativní trest nebo opatření. Pravidlo pokrývá celou řadu různých situací. Povaha situace, a obzvláště otázka, zda se stížnost týká trestu nebo opatření, ovlivní přístup ke stížnosti. Například:

situace, kdy soudní orgán uloží nebo zamýšlí zrušit alternativní trest nebo opatření ve fázi přípravného řízení. V tomto případě musí být stížnost (většinou ve formě odvolání) adresována soudnímu orgánu;

situace, kdy soudní orgán uložil trest odnětí svobody a stížnost se týká opatření dohledu po podmíněčném propuštění nebo přeměny trestu na opatření dohledu. V tomto případě je

stížnost předložena rozhodujícímu orgánu, kterým (v závislosti na dané zemi) může být soudní orgán nebo vyšší správní orgán. Příkladem druhé možnosti by byla stížnost proti rozhodnutí místního výboru, který rozhoduje o podmíněčném propuštění (*local parole board*) předložená ústřednímu výboru, který rozhoduje o podmíněčném propuštění (*central parole board*).

166. Pravidlo 14 pojednává o stížnosti, kdy je uložené omezení svobody nebo jakékoli opatření z něho vyplývající protizákonné nebo v rozporu s obsahem uloženého trestu nebo opatření. Tuto stížnost musí projednat soudní orgán v souladu s podmínkami Pravidla 14.

167. Pravidla 16 až 19 pojednávají o procesních aspektech. Postupy stížností by měly být rychlé a jednoduché, a pachatel by měl být pokud možno osobně vyslyšen. Měla by mu být poskytnuta asistence při projednávání stížnosti ze strany osoby, kterou si zvolí, nebo advokáta (pokud k tomuto případu existuje legislativní ustanovení). Rozhodnutí orgánu na řešení stížností by mělo být navrhovatelí a implementačnímu orgánu doručeno písemně.

168. Jak bylo uvedeno výše, je nepochybné, že množství stížností ze strany pachatelů poroste s tím, jak budou implementační postupy přísnější a náročnější. Dohled však musí být zároveň účinný, ale vždy musí respektovat lidská práva pachatele. Dosažení těchto dvou cílů značně napomáhá zřízení postupů stížností v souladu se standardy stanovenými v Evropských pravidlech.

Příloha - Doporučení č. R(92)16 Výboru ministrů členským státům o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních

(Přijaté Výborem ministrů dne 19. října 1992 na 482. setkání zástupců ministrů)

V souladu s podmínkami článku 15.b Zákona Rady Evropy Výbor ministrů

s ohledem na význam ustanovení společných zásad týkajících se trestní politiky mezi členskými státy Rady Evropy a s cílem posílení mezinárodní spolupráce v této oblasti;

s přihlédnutím ke značnému rozvoji, ke kterému došlo ve členských státech v oblasti využití trestů a opatření, jejichž výkon se provádí v komunitě;

vzhledem k tomu, že tyto tresty a opatření tvoří důležité způsoby prevence kriminality a že zabraňují negativním účinkům uvěznění;

s přihlédnutím k významu vývoje mezinárodních norem pro vytváření, ukládání a implementaci těchto trestů a opatření,

doporučuje, aby se vlády členských států ve své vnitřní legislativě a praxi řídily zásadami stanovenými ve znění Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních, které jsou přílohou tohoto doporučení, s přihlédnutím k jejich progresivní implementaci a co nejširšímu rozšíření tohoto textu.

Příloha k Doporučení č. R(92)16

Úvod

Cílem těchto pravidel je:

- a.* stanovit soubor norem, které by umožnily zákonodárcům a příslušným odborníkům v jednotlivých státech (rozhodovacím orgánům a orgánům odpovědným za implementaci) provádět spravedlivé a účinné uplatňování alternativních trestů a opatření. Při tomto uplatňování je třeba zachovávat nezbytnou a vhodnou rovnováhu mezi nutností ochrany společnosti ve smyslu dodržování právního řádu jakož i uplatňování norem pro realizaci odškodnění obětí na straně jedné, a nutností nezbytného uznání potřeb pachatele, které souvisejí s jeho sociální adaptací na straně druhé;
- b.* poskytnout členským státům základní kritéria tak, aby kritérium a využití alternativních trestů a opatření bylo možné kombinovat se zárukami, že při uplatnění těchto alternativních trestů a opatření nedojde k narušení lidských práv pachatele. Podobně je třeba zajistit, aby uplatňování těchto trestů a opatření nevedlo k jakémukoli zneužití, nebo újmě ze strany určitých společenských skupin. Je třeba též plně zvážit sociální výhody a nevýhody těchto trestů a opatření, jakož i možná rizika, která z nich vyplývají, nebo by mohla vyplývat. Prostý fakt snahy o nahrazení trestu odnětí svobody neospravedlňuje uchýlení se k jakémukoli druhu trestu nebo opatření nebo způsobu implementace. Je třeba navrhnout jasná pravidla jednání pro personál odpovědný za implementaci alternativních trestů a opatření, a pro veškeré zástupce v komunitě, kteří jsou v této oblasti zaangażováni, s cílem zajistit, aby tato implementace probíhala v souladu se všemi uloženými podmínkami a závazky, a přispěla tak k důvěryhodnosti těchto trestů a opatření. To však neznamená, že implementaci je třeba vnímat formalistickým způsobem. Naopak, měla by být provedena s neustálým ohledem na individualizaci, tj. dosažení souladu mezi trestným činem a trestní reakcí, jakož i osobností a schopnostmi pachatele. Navíc by skutečnost, že lze odkazovat na soubor mezinárodně stanovených pravidel měla usnadnit výměnu zkušeností obzvláště v metodách práce.

Není třeba příliš zdůrazňovat, že alternativní tresty a opatření uplatněná v rámci těchto pravidel jsou důležité pro pachatele i komunitu, neboť pachatel je stále v pozici, kdy může uplatnit volbu a přijmout svou společenskou odpovědnost. A implementace trestů v rámci komunity samotné spíše než prostřednictvím izolace může v dlouhodobém výhledu nabídnout lepší ochranu společnosti, samozřejmě včetně ochrany zájmů oběti nebo obětí.

V důsledku toho musí ukládání a implementaci alternativních trestů a opatření doprovázet nejen tyto ohledy, ale i nezbytný cíl zacházení s pachatelem s respektem a jako se zodpovědnou lidskou bytostí.

Tato pravidla, jež byla vytvořena coby paralela k Evropským vězeňským pravidlům nelze pokládat za modelový systém. Tvoří jádro požadavků, jež by mohly být obecně přijaty a na základě nichž by se mělo postupovat. Bez respektování těchto požadavků nelze alternativní tresty a opatření uspokojivě aplikovat.

Na základě svých zkušeností i komplexního stanoviska k situaci v členských státech je Rada Evropy schopna zajistit, aby tato pravidla provázela a asistovala těm, kdo zodpovídají za zákony v jednotlivých státech i těm, kdo je aplikují.

Ustanovení těchto pravidel pojednávají o všech trestech a opatřeních zavedených v komunitě dle specifikace v glosáři, včetně způsobů výkonu trestů odnětí svobody mimo vězeňská zařízení. Tato pravidla však nepokrývají opatření, která jsou určena speciálně pro mladistvé.

První část – obecné zásady

Pravidlo 1

Tato pravidla musí být uplatňována nezaujatě.

Pravidlo 2

Definice pojmů v glosáři obsaženém v příloze je třeba považovat za nedílnou součást pravidel.

Kapitola I – Právní rámec

Pravidlo 3

Definice, přijetí a uplatňování alternativních trestů a opatření musí být stanoveno ze zákona.

Pravidlo 4

Podmínky a závazky alternativních trestů a opatření, které stanoví rozhodující orgán, jakož i následky nedodržování těchto podmínek a závazků, je třeba definovat jasnými a explicitními zákonnými ustanoveními.

Pravidlo 5

Žádný alternativní trest nebo opatření nesmí mít neurčité trvání.

Trvání alternativních trestů a opatření musí stanovit orgán pověřený učinit rozhodnutí v rámci omezení stanovených ze zákona.

Pravidlo 6

Charakter a trvání alternativních trestů a opatření musí být přiměřené závažnosti trestného činu, za jehož spáchání byl pachatel odsouzen, nebo z něhož je dotyčný obviněn, a musí zohlednit jeho osobní situaci.

Pravidlo 7

Orgány zodpovědné za implementaci alternativních trestů a opatření musí být stanoveny ze zákona.

Úlohy a povinnosti implementačního orgánu musí rovněž být stanoveny ze zákona.

Pravidlo 8

Pravomoci implementačních orgánů rozhodovat o metodách implementace, delegovat své implementační úlohy na třetí strany, je-li to nezbytné, nebo uzavírat dohody týkající se implementace s pachatelem, jinými orgány nebo třetími stranami, musí být stanoveny ze zákona.

Pravidlo 9

Pokud pachatel nedodrží podmínky nebo závazky stanovené v rozhodnutí, kterým je podroben alternativnímu trestu nebo opatření, řídí se uvěznění nebo vazba během implementace příslušnými zákony.

Pravidlo 10

Nemělo by dojít ke zřízení zákonného ustanovení pro automatickou přeměnu alternativního trestu nebo opatření na trest odnětí svobody v případě nedodržení některé podmínky nebo závazku, který byl k tomuto trestu nebo opatření připojen.

Pravidlo 11

Pravidelná a vnější kontrola práce implementačních orgánů musí být stanovena ze zákona. Tuto kontrolu musí provádět kvalifikované a odborné osoby.

Kapitola II – Soudní záruky a postupy stížností

Pravidlo 12

Rozhodnutí o uložení nebo zrušení alternativního trestu nebo opatření ve fázi přípravného řízení musí vydat soudní orgán.

Pravidlo 13

Pachatel musí být oprávněn podat stížnost vyššímu rozhodujícímu orgánu o rozhodnutí, jímž byl podroben alternativnímu trestu nebo opatření, nebo rozhodnutí o úpravě nebo zrušení tohoto trestu nebo opatření.

Pravidlo 14

Odvolání proti rozhodnutí týkajícího se implementace alternativního trestu nebo opatření musí být podáno soudnímu orgánu kdykoli si pachatel přeje vznést stížnost na omezení svobody, nebo na to, že je rozhodnutí nezákonné nebo v rozporu s obsahem uloženého trestu nebo opatření.

Pravidlo 15

Pachateli, který si chce stěžovat na rozhodnutí týkající se implementace, které vydal implementační orgán, nebo na prodlení ve vydání takového rozhodnutí, musí být umožněn postup podání stížnosti.

Pravidlo 16

Postup zahájení stížností musí být jednoduchý. Stížnosti musí být přezkoumány rychle a vyřešeny bez nepatřičného prodlení.

Pravidlo 17

Aby mohl rozhodnout o stížnosti, musí být orgánu na řešení stížností poskytnuty veškeré potřebné informace. Je třeba pečlivě zvážit vhodnost osobního vyslyšení navrhovatele, obzvláště tehdy, když o to projeví zájem.

Pravidlo 18

Rozhodnutí orgánu na řešení stížností a důvody tohoto rozhodnutí musí být navrhovateli a implementačnímu orgánu doručeny písemně.

Pravidlo 19

Pachateli, který chce využít svého práva na podání stížnosti proti rozhodnutí týkajícího se uložení, úpravy nebo zrušení alternativního trestu nebo opatření, nebo proti rozhodnutí týkajícího se implementace tohoto trestu nebo opatření, nesmí být odepřeno povolení asistence ze strany zvolené osoby nebo oficiálně určeného advokáta, existuje-li pro takovou asistenci zákonné ustanovení.

Kapitola III – respektování základních práv

Pravidlo 20

Diskriminace na základě rasy, barvy pleti, etnického původu, národnosti, pohlaví, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného názoru, ekonomického nebo jiného postavení či tělesného nebo duševního stavu je při ukládání a implementaci alternativních trestů a opatření zakázána.

Pravidlo 21

Nesmí být vytvořen nebo uložen alternativní trest nebo opatření omezující občanská nebo politická práva pachatele, pokud je to v rozporu s normami přijatými mezinárodní společností pojednávajícími o lidských právech a základních svobodách. Tato práva nesmí být při implementaci alternativního trestu nebo opatření omezena do větší míry, než nezbytně vyplývá z rozhodnutí, jímž se tento trest nebo opatření ukládá.

Pravidlo 22

Charakter všech alternativních trestů a opatření a způsob jejich implementace musí být v souladu se všemi mezinárodně zaručenými lidskými právy pachatele.

Pravidlo 23

Charakter, obsah a metody implementace alternativních trestů a opatření nesmí ohrozit soukromí nebo důstojnost pachatelů či jejich rodin, nebo vést ke zneužívání soukromí nebo důstojnosti. Zároveň nesmí být ohrožena sebeúcta, rodinné vztahy, vazby s komunitou a schopnost fungování ve společnosti. Je třeba přijmout záruky na ochranu pachatele proti urážkám a nežádoucí zvědavosti ze strany veřejnosti.

Pravidlo 24

Veškerá nařízení implementačního orgánu včetně a především těch, které se vztahují ke kontrolním požadavkům, musí být praktická, přesná a omezovat se pouze na to, co je nezbytné pro účinnou implementaci trestu nebo opatření.

Pravidlo 25

Alternativní trest nebo opatření nikdy nesmí zahrnovat lékařské nebo psychologické léčení nebo postupy, jež nejsou v souladu s mezinárodně přijatými etickými standardy.

Pravidlo 26

Charakter, obsah a metody implementace alternativního trestu nebo opatření nesmí obsahovat riziko tělesné nebo duševní újmy.

Pravidlo 27

Alternativní tresty a opatření je třeba implementovat způsobem, který nepřitíží jejich svízelné povaze.

Pravidlo 28

Uložení nebo implementace alternativního trestu nebo opatření nesmí omezit práva na dávky v rámci jakéhokoli existujícího systému sociálního zabezpečení.

Pravidlo 29

Existují-li ustanovení pro poskytování pomoci implementačnímu orgánu ve formě příslušných dozorných činností vykonávaných na základě úhrady organizacím nebo jedincům vybraným z komunity, zůstává odpovědnost za zajištění, aby tyto služby splňovaly požadavky těchto pravidel na implementačním orgánu. Pokud takto poskytnutá pomoc nesplňuje dané požadavky, musí implementační orgán rozhodnout o následném opatření.

Implementační orgán musí též rozhodnout o příslušném opatření tehdy, pokud činnosti dohledu odhalí, že pachatel neplní podmínku nebo závazek vyplývající z uloženého alternativního trestu nebo opatření.

Kapitola IV – Spolupráce a souhlas ze strany pachatele

Pravidlo 30

Cílem ukládání a implementace alternativních trestů a opatření by měla být snaha o vytvoření smyslu pachatele pro zodpovědnost vůči komunitě obecně a vůči oběti konkrétně.

Pravidlo 31

Alternativní trest nebo opatření musí být uložen pouze tehdy, je-li známo, jaké podmínky nebo závazky jsou vhodné a zda je pachatel připraven spolupracovat a tyto podmínky a závazky dodržovat.

Pravidlo 32

Veškeré podmínky nebo závazky, které je pachatel v rámci alternativního trestu nebo opatření povinen dodržovat, musí být stanoveny s přihlédnutím jak k jeho individuálním potřebám nebo relevanci pro implementaci, tak k jeho možnostem a právům, jakož i sociálním povinnostem.

Pravidlo 33

Bez ohledu na otázku formálního dokumentu, který vyjadřuje rozhodnutí o uložení alternativním trestu nebo opatření, musí být pachatel před zahájením implementace a v jazyce, kterému rozumí, jasně informován o charakteru a účelu trestu nebo opatření a podmínkách nebo závazcích, které musí respektovat.

Pravidlo 34

Poněvadž by implementace alternativního trestu nebo opatření měla být navržena tak, aby zajišťovala spolupráci ze strany pachatele a umožnila mu vnímat trest jako spravedlivou reakci na spáchaný trestný čin, měl by se pachatel co nejvíce zapojit do rozhodování o záležitostech týkajících se implementace trestu nebo opatření.

Pravidlo 35

Souhlas obviněného by měl být získán před zahájením uložení jakéhokoli alternativního opatření, aby mohlo být aplikováno před zahájením soudního řízení namísto rozhodnutí o trestu.

Pravidlo 36

Vyžaduje-li se souhlas pachatele, musí o tom být pachatel explicitně informován.

Tento souhlas by nikdy neměl vést ke zbavení základních práv pachatele.

Druhá část – Lidské a finanční zdroje

Kapitola V – Odborný personál

Pravidlo 37

Nesmí docházet k diskriminaci při náboru, výběru a povýšení odborného personálu na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženského vyznání, politického nebo jiného názoru, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetkového, rodného nebo jiného postavení. Nábor a výběr zaměstnanců by měl zohledňovat zvláštní metody na straně konkrétních kategorií osob a rozličnosti pachatelů, na které bude personál dohlížet.

Pravidlo 38

Zaměstnanci zodpovědní za implementaci musejí být dostatečného počtu, aby mohli účinně vykonávat různé úkoly, jež jim náleží. Musejí mít osobnostní kvality a odborné kvalifikace nezbytné pro danou funkci. Je třeba vytvořit normy a metody zajištění, aby množství a kvalita personálu odpovídaly množství práce a profesionálním schopnostem a zkušenostem, které práce vyžaduje.

Pravidlo 39

Zaměstnanci odpovědní za implementaci musí mít adekvátní kvalifikaci, a musí jim být poskytovány informace, které jim umožní reálný pohled na určitou oblast činností, na jejich úkoly a etické požadavky jejich práce. Jejich odborná kompetence musí být pravidelně podporována a vyvíjena prostřednictvím dalších školení a provádění kontrol a hodnocení.

Pravidlo 40

Odborní zaměstnanci musí být jmenováni na takovém právním a finančním základě a na základě takové pracovní doby, aby byla zajištěna odborná a personální kontinuita, aby došlo k rozvoji povědomí zaměstnanců o oficiální odpovědnosti, a aby jejich postavení ve vztahu k podmínkám služby bylo rovnocenné s postavením jiného odborného personálu se srovnatelnou funkcí.

Pravidlo 41

Odborný personál zodpovídá zákonem stanovenému implementačnímu orgánu.

Tento orgán stanoví úkoly, práva a povinnosti svých zaměstnanců a zajistí dohled nad tímto personálem a hodnocení účinnosti jejich práce.

Kapitola VI – Finanční prostředky

Pravidlo 42

Implementační orgány musí mít adekvátní finanční prostředky poskytované ze státních zdrojů. Třetí strany mohou poskytnout finanční nebo jiný příspěvek, ale implementační orgány na nich nesmí být finančně závislé.

Pravidlo 43

V případech, kdy implementační orgány využívají finančních příspěvků třetích stran, musí existovat pravidla definující, jaké postupy je třeba zajistit, které osoby se specifickými povinnostmi budou v této záležitosti figurovat, a způsob auditu využívání těchto prostředků.

Kapitola VII – Účast komunity

Pravidlo 44

Je třeba dát do oběhu vhodné informace o charakteru a podstatě alternativních trestů a opatření, jakož i různých metodách jejich implementace, aby široká veřejnost včetně soukromých osob a soukromých a veřejných organizací a orgánů zainteresovaných v implementaci těchto trestů a opatření mohla tyto tresty chápat a vnímat je jako adekvátní a důvěryhodné reakce na trestní chování.

Pravidlo 45

Práce orgánů zodpovědných za implementaci alternativních trestů a opatření by měla být doplněna využitím vhodných stávajících zdrojů v komunitě a umožnit těmto orgánům vhodné způsoby uspokojení potřeb pachatelů a prosazování jejich práv. K dosažení tohoto cíle je třeba maximálního využití účasti organizací a zástupců veřejnosti.

Pravidlo 46

Účast komunity je třeba využít k vytvoření smysluplných vztahů pachatelů v komunitě, uvědomění si zájmu komunity o jejich osobu a rozšíření jejich možností kontaktu a podpory.

Pravidlo 47

Účast komunity by měla být zajišťována na základě smlouvy s příslušným implementačním orgánem, která bude především specifikovat charakter povinností a způsob, kterým budou vykonávány.

Pravidlo 48

Zúčastněné organizace a zástupci veřejnosti jsou povinni provádět dohled pouze z moci stanovené ze zákona nebo specifikované orgánem, který zodpovídá za uložení nebo implementaci alternativních trestů nebo opatření.

Pravidlo 49

Pověření zástupců veřejnosti nesmí nahrazovat práci, kterou má vykonávat odborný personál.

Pravidlo 50

Implementační orgány musí určit kritéria a postupy, podle nichž budou zástupci veřejnosti vybíráni, a informováni o svých úkolech, povinnostech, kompetencích, zodpovědnosti a jiných záležitostech.

Pravidlo 51

Zástupcům veřejnosti by měl v nezbytné míře asistovat odborný personál a mělo by jim být umožněno, aby vykonávali své povinnosti, jež korespondují s jejich schopnostmi a možnostmi. V případě potřeby by mělo být zajištěno vhodné školení.

Pravidlo 52

Zúčastněné organizace a osoby vybrané z komunity jsou vázány požadavky na utajení pracovních informací.

Pravidlo 53

Zástupci veřejnosti musí být při výkonu své práce pojištěni pro případ nehody, zranění a zákonné odpovědnosti za škodu. Budou jim proplaceny veškeré nezbytné výdaje vzniklé v průběhu jejich práce.

Pravidlo 54

Zúčastněné organizace a osoby vybrané z komunity budou vyslyšeny v záležitostech obecného charakteru, které spadají do jejich kompetence, jakož i v záležitostech týkajících se jednotlivých případů. Je třeba poskytnout jim informace o zpětné vazbě.

Třetí část – Aspekty řízení ve věcech trestů a opatření

Kapitola VIII – Podmínky implementace

Pravidlo 55

Alternativní tresty a opatření je třeba implementovat tak, aby byla pro pachatele co nejsmysluplnější, a aby přispívala k osobnímu a společenskému vývoji pro přizpůsobení se ve společnosti. Těmto cílům by měly sloužit metody dohledu a kontroly.

Pravidlo 56

Rady soudu nebo státnímu zástupci ve věcech přípravy, uložení nebo implementace alternativního trestu nebo opatření poskytuje pouze odborný personál nebo zákonem stanovená organizace.

Pravidlo 57

Implementační orgán musí zajistit, aby byly poskytnuty informace o jejich právech těm, kterým má být uložen alternativní trest nebo opatření, jakož i asistence při zajišťování těchto práv. O těchto opatřeních je nutné informovat odborný personál, zúčastněné organizace a zástupce veřejnosti.

Pravidlo 58

Pachatel je oprávněn učinit ústní nebo písemné vyličení skutečností před vynesením jakéhokoli rozhodnutí týkajícího se implementace alternativního trestu nebo opatření.

Implementační orgán musí zajistit, aby pachatel v případě konfliktu nebo krize mohl neprodleně kontaktovat odpovědného člena odborného personálu.

Pravidlo 59

Implementační orgán musí reagovat na stížnosti a vyšetřit stížnosti týkající se implementace alternativního trestu nebo opatření, jež je uloženo pachateli. Musí zodpovědně a seriózně zvážit žádost pachatele o změnu dozorce nebo jiné osoby pověřené úkolem, který se týká pachatele.

Pravidlo 60

Implementační orgán si zřídí záznamy individuálních případů. Záznamy musí být aktuální, aby mj. mohla být připravena potřebná zpráva o dodržování podmínek nebo závazků vyplývajících z trestu nebo opatření ze strany pachatele.

Pravidlo 61

Informace v záznamech individuálních případů zahrnují pouze záležitosti relevantní k uloženému trestu nebo opatření a jeho implementaci. Tyto informace musí být co nejspolehlivější a nejobjektivnější.

Pravidlo 62

Pachatel nebo osoba jednáající jménem pachatele musí mít přístup k záznamu jeho případu do takové míry, aby nedošlo k porušení práva na soukromí jiných. Pachatel je oprávněn zpochybnit obsah záznamu případu. Podstata zpochybnění musí být zapsána do záznamu případu.

Pravidlo 63

Dozorce je povinen pravidelně pachatele informovat o obsahu záznamu jeho případu a realizovaných zprávách, a obsah mu vysvětlit.

Pravidlo 64

Informace v každém jednotlivém případě mohou být odtajněny pouze osobám se zákonným oprávněním k jejich přijetí, a jakákoli poskytnutá informace musí být omezena pouze na to, co je relevantní vůči úloze orgánu, který informaci ze záznamu případu požaduje.

Pravidlo 65

Po ukončení alternativního trestu nebo opatření musí být záznamy případu v rukách implementačního orgánu zničeny nebo uchovány v archivech v souladu s předpisy obsahujícími záruky pro odtajnění jejich obsahu třetím stranám. K odtajnění nesmí dojít předtím, než pomínou právní účinky trestu nebo opatření, ani po vypršení časové lhůty stanovené v legislativě.

Pravidlo 66

Typ a množství informací o pachatelích, jež jsou poskytovány orgánům, které zprostředkují pracovní umístění nebo osobní či sociální asistenci jakéhokoli druhu jsou určeny a omezeny účelem předmětné konkrétní činnosti. Konkrétně bez výslovného a poučeného souhlasu pachatele nesmí být poskytovány informace o trestném činu a osobní situaci pachatele, ani jiné informace, které by mohly mít nepříznivé sociální následky nebo mohly tvořit podstatu narušení soukromého života.

Pravidlo 67

Úkoly uložené pachatelům, kteří vykonávají obecně prospěšné práce nesmí být bezúčelné, ale společensky užitečné a smysluplné, a musí co nejvíce zdokonalovat schopnosti pachatele. Obecně prospěšné práce nelze provádět za účelem zisku pro nějaký podnik.

Pravidlo 68

Pracovní a zaměstnanecké podmínky pachatelů, kteří vykonávají obecně prospěšné práce musí být v souladu s veškerou stávající legislativou v oblasti zdravotní péče a bezpečnosti práce. Pachatelé musí být pojištěni pro případ nehody, úrazu a zákonné odpovědnosti za škodu v důsledku implementace.

Pravidlo 69

Náklady na implementaci zásadně nenese pachatel.

Kapitola IX – Metody práce

Pravidlo 70

Implementace alternativních trestů a opatření musí být založena na řízení individualizovaných programů a vytváření příslušných pracovních vztahů mezi pachatelem, dozorcem a všemi zúčastněnými organizacemi nebo zástupci veřejnosti.

Pravidlo 71

Metody implementace je třeba individuálně přizpůsobit konkrétním okolnostem každého případu. Orgány a personál zodpovědný za implementaci musí tedy požívat dostatečného stupně diskrečního práva, aby přizpůsobení bylo možné a zároveň nevedlo k závažným nerovnostem v zacházení s pachateli.

Pravidlo 72

Kde je určena individuální nutnost implementace trestu nebo opatření, je třeba poskytnout relevantní osobní, sociální nebo materiální asistenci.

Pravidlo 73

Pokyny implementačního orgánu vydané k implementaci rozhodnutí o trestu nebo opatření musí být praktické a přesné. Nesmí pachatele podrobit požadavkům, které přesahují limity těch, které vyplývají z rozhodnutí.

Pravidlo 74

Kontrolní činnosti je třeba provádět jen do té míry, v jaké jsou nezbytné pro řádnou implementaci uloženého trestu nebo opatření, a musí být založeny na zásadě minimálního zásahu. Musí být přiměřené k trestu nebo opatření a omezovat se na jeho cíle.

Pravidlo 75

Implementační orgány musí využívat metody práce, jež jsou konsistentní s prokázanými odbornými standardy. Tyto metody musí zohledňovat vývoj v oblasti výzkumu, sociální práce a příbuzných oblastech činností.

Kapitola X – Fungování trestu nebo opatření a následky nedodržování

Pravidlo 76

Na začátku implementace alternativního trestu nebo opatření musí být pachatel informován o podstatě trestu nebo opatření, a o tom, co se od něho očekává. Musí být též informován o následcích nedodržování podmínek a závazků uvedených v rozhodnutí a nařízení, prostřednictvím nichž může být vrácen zpět před rozhodovací orgán ve věci nedodržování nebo nedostatečného dodržování požadavků trestu nebo opatření.

Pravidlo 77

Implementační orgán musí jasně určit postupy, které má implementační personál používat *vis-à-vis* k pachateli a rozhodujícímu orgánu v případě nedodržování nebo nedostatečného dodržování uložených podmínek nebo závazků ze strany pachatele.

Pravidlo 78

Méně závažná porušení nařízení ze strany implementačního orgánu nebo podmínek či závazků, která nevyžadují využití postupu zrušení trestu nebo opatření, musí neprodleně být vyřešena uplatněním diskrečních práv, popřípadě správního řízení.

Pravidlo 79

Při každém rozhovoru administrativního charakteru, který se týká méně závažných porušení, musí být pachateli dána příležitost, aby se ke svému chování vyjádřil. Obsah rozhovoru a jakékoli jiné vyšetřovací činnosti musí být zapsán do záznamu individuálního případu a neprodleně a jasně předán pachateli.

Pravidlo 80

Implementační orgán je povinen neprodleně písemně hlásit rozhodovacímu orgánu jakékoli podstatné nedodržení podmínek nebo závazků stanovených v alternativním trestu nebo opatření.

Pravidlo 81

Písemná zpráva o nedodržení podmínek nebo závazků musí uvést objektivní a podrobný popis způsobu, kterým k nedodržení došlo, a okolností, za nichž se nedodržení vyskytlo.

Pravidlo 82

Rozhodovací orgán vynese rozhodnutí o úpravě nebo částečném či úplném zrušení alternativního trestu nebo opatření až poté, co provede podrobné přezkoumání skutečností, které nahlásil implementační orgán.

Pravidlo 83

Před rozhodnutím o úpravě nebo částečném či úplném zrušení alternativního trestu nebo opatření se musí rozhodovací orgán ujistit, že pachatel měl příležitost projít si dokumentaci, na níž je založena žádost o úpravu nebo zrušení trestu nebo opatření, a předložit své vyjádření k domnělému porušení kterékoli uložené podmínky nebo závazku.

Pravidlo 84

Nedodržení podmínek nebo závazků připojených k trestu nebo opatření, jež může v souladu s platnou legislativou vést k úpravě nebo částečnému či úplnému zrušení trestu nebo opatření, samo o sobě netvoří podstatu trestného činu.

Pravidlo 85

V případě, kdy se zvažuje zrušení alternativního trestu nebo opatření, je třeba řádně přihlédnout k tomu jakým způsobem, a do jaké míry pachatel dodržoval uložené podmínky a závazky.

Pravidlo 86

Rozhodnutí o zrušení alternativního trestu nebo opatření nemusí nutně vést k rozhodnutí o uložení trestu odnětí svobody.

Pravidlo 87

Rozhodovacímu orgánu musí být s ohledem na pokroky pachatele a v souladu s platnou legislativou umožněno upravovat jakoukoli podmínku nebo závazek stanovený v alternativním trestu nebo opatření.

Pravidlo 88

Rozhodovací orgán je oprávněn ukončit trest nebo opatření před jeho řádným vypršením pokud je stanoveno, že pachatel dodržel požadované podmínky a závazky a zdá se, že již není nutné je za účelem splnění trestu nebo opatření dodržovat.

Kapitola XI – Výzkum a hodnocení v oblasti fungování alternativních trestů a opatření

Pravidlo 89

Měl by být podporován výzkum v oblasti alternativních trestů a opatření. Tyto tresty a opatření je třeba pravidelně hodnotit.

Pravidlo 90

Hodnocení alternativních trestů a opatření by mělo zahrnovat nejen objektivní hodnocení míry v níž jejich využítí:

odpovídá očekáváním tvůrců legislativy, soudních orgánů, rozhodovacích orgánů, implementačních orgánů a komunity co se týká cílů alternativních trestů a opatření,

přispívá ke snížení poměru trestů odnětí svobody,

umožňuje splnění potřeb pachatelů, které se týkají spáchaného trestného činu,

je rentabilní,

přispívá ke snížení kriminality v komunitě.

Příloha – Glosář

1. Alternativní tresty a opatření (Community sanctions and measures)

Pojem „alternativní tresty a opatření“ se týká trestů a opatření, jejichž uplatnění ponechává pachatele v komunitě a zahrnuje určité omezení jeho svobody prostřednictvím uložení podmínek a/nebo závazků, a které implementují orgány pro tento účel stanovené ze zákona.

Pojem určuje jakýkoli trest uložený soudem nebo soudcem, a jakékoli opatření přijaté před nebo namísto rozhodnutí o trestu, jakož i způsoby výkonu trestu odnětí svobody mimo vězeňské zařízení.

Ačkoli do této definice nespádají peněžní tresty, spadá do rozsahu těchto nařízení jakákoli dohlížecí nebo kontrolní činnost související se zajištěním implementace peněžních trestů.

2. Zákon – stanoveno ze zákona, řízeno zákonem (Law – laid in, regulated by)

Výrazy „stanoveno ze zákona“ a „řízeno zákonem“ se týkají zákonů vydaných parlamentem, a vydaných vládních vyhlášek (nařízení nebo příkazů) pro implementaci zákona.

3. Soudní orgán (Judicial authority)

Pro účely pravidel znamená pojem „soudní orgán“ soud, soudce nebo státní zástupce.

4. Rozhodující orgán (Deciding authority)

Pojem „rozhodovací orgán“ odkazuje na soudní orgán pověřený ze zákona k ukládání nebo rušení alternativního trestu nebo opatření, nebo k úpravě jeho podmínek a závazků, nebo na jiný orgán s podobnými pravomocemi.

Pojem rozhodovací orgán je obecnější než pojem soudní orgán.

5. Implementační orgán (Implementing authority)

„Implementační orgán“ je orgán nebo soustava orgánů s pravomocí rozhodovat o alternativním trestu nebo opatření, a s primární zodpovědností za praktickou implementaci alternativního trestu nebo opatření. V mnoha státech je implementačním orgánem probační služba.

6. Implementace a aplikace (Implementation and application)

„Implementace“ znamená provádění praktických aspektů práce implementačního orgánu s cílem zajištění řádného výkonu alternativního trestu nebo opatření.

„Aplikace“ znamená uložení i implementaci alternativního trestu nebo opatření.

Aplikace má tedy obecnější význam než implementace.

7. *Podmínky a závazky (Conditions and obligations)*

„Podmínky a závazky“ odkazují na požadavky, jež jsou nedílnou součástí trestu nebo opatření, které uložil rozhodovací orgán.

8. *Stížnost (Complaint)*

Pojem „stížnost“ se týká odvolání k soudnímu orgánu i předložení stížnosti správnímu orgánu.

9. *Dohled (Supervision)*

Pojem „dohled“ se týká pomocných činností, které provádí implementační orgán nebo jiný orgán v jeho zastoupení, a jejichž cílem je ponechání pachatele ve společnosti, jakož i činností prováděných s cílem zajistit, aby pachatel plnil uložené podmínky a závazky.

10. *Kontrola (Control)*

Pojem „kontrola“ se týká činností, které se omezují na zjištění, zda jsou plněny uložené podmínky a závazky, jakož i činností, které mají zajistit dodržování podmínek využitím (nebo pod hrozbou využití) postupů dostupných v případě nedodržování.

11. *Pachatel (Offender)*

Pouze pro účely krátkosti a stručnosti se pod pojmem „pachatel“ rozumí obviněná i odsouzená osoba.

12. *Účast komunity (Community participation)*

Pojem „účast komunity“ se týká všech forem placené nebo neplacené pomoci prováděné na plný nebo částečný úvazek či občasně, kterou implementačnímu orgánu poskytují státní nebo soukromé organizace nebo zástupci veřejnosti.

13. *Rod (Gender)*

V zájmu stručnosti používají pravidla pouze mužského rodu (např. „jeho“, „jemu“, „on“). Ženský rod (např. „její“, „jí“, „ona“) se rozumí vždy ve spojitosti s mužským rodem.

14. *Slovesné tvary (Verb forms)*

Stanovení v pravidlech, která se týkají zásadních požadavků se formulují pomocí slovesných tvarů „má se“ nebo „musí se“. Podobně zásadní zákazy používají těchto slovesných forem v záporu. Stanovení, která se týkají toho, co je vhodné, ale ne absolutně nezbytné používají slovesné tvary „mělo by“. Co by mělo být pokud možno zakázáno, používá těchto slovesných tvarů v záporu.

**ZDOKONALOVÁNÍ IMPLEMENTACE EVROPSKÝCH PRAVIDEL
O ALTERNATIVNÍCH TRESTECH A OPATŘENÍCH**

Překlad: I.T.C. Jan Žižka

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: srpen 2003

Vydání: první

Náklad: 160 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 80-7338-015-3